

Meiju Lampinen

Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi

Kaupunkitaiteen määrittelyä historian ja nykyhetken kautta

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Meiju Lampinen Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi - Kaupunkitaiteen määrittelyä historian ja nykyhetken kautta 45 sivua + 6 liitettä 26.4.2011
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK)
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Tutkiva suuntautumispolku
Ohjaaja(t)	Marja Silde, FM
<p>Opinnäytetyöni <i>Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi – kaupunkitaiteen määrittelyä historian ja nykyhetken kautta</i> etsii kaupunkitaiteen (urban art) määritelmää Suomessa vuonna 2011 esittelemällä 1900-luvun taidesuuntauksia sekä kahta suomalaista kaupunkitaidekonseptia, <i>Turku</i>³⁶⁵-kaupunkitaideteoskokonaisuutta sekä <i>MOOOT</i>-kaupunkitaidetyöpajoja.</p> <p>Työn rakenteeksi on lainattu kemiasta termi reaktioyhtälö kuvaamaan kaupunkitaiteen juuria sekä vaikutuksia. Reaktioyhtälön vasemmalla puolella ovat lähtöaineet, jotka reaktioon osallistuvat. Oikealla puolella ovat reaktiotuotteet. Opinnäytteeni pyrkii leikkimielisesti löytämään kaupunkitaiteen lähtöaineet tutkimalla historiaa ja toisaalta reaktiotuotteet eli vaikutukset esittelemällä kaksi toisistaan poikkeavaa ajankohtaista kaupunkitaidehanketta.</p> <p>Työn tietoperusta rakentuu kaupunkitaiteilija, teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK) Meiju Niskalan luentomateriaaleihin sekä asiantuntijahaastatteluihin ja -kirjallisuuteen. Haastateltavina Niskalan lisäksi olivat MOOOT-hankkeen vetäjät, teatteri-ilmaisun ohjaajat (AMK) Ursula Hallas ja Maaria Tuhkunen. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina.</p> <p>Kaupunkitaidede on terminä nuori (2000-luvulta alkaen käytössä) ja työni merkittävyys perustuu sen tätä hetkeä dokumentoivaan luonteeseen. Määritelmän etsimisen pyrkimyksenä on avata kaupunkitaiteen termejä ja käsitteitä teatteri-ilmaisun ohjaajille. Päädyn työssäni ehdottamaan kaupunkitaiteen yksinkertaistettua reaktioyhtälöä Suomessa vuonna 2011. Ehdotelmani pohjalta väitän, että kaupunkitaidetietoisuus avaa uusia näkökulmia myös teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön ja lisäksi kaupunkitaidedekentän tuntemus on oiva lisä TIO:n työkalupakkiin.</p>	
Avainsanat	kaupunkitaidede, urban art, Turku ³⁶⁵ , MOOOT, interventio, sissitaitelijuus

Author(s) Title Number of Pages Date	Meiju Lampinen Proposition for Reaction Equation of Urban art - Defining Urban Art Through History and Present 45 pages + 6 appendices 26 April 2011
Degree	Drama Instructor
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor(s)	Marja Silde, (Principal Lecturer)
<p>My Bachelor's thesis <i>Proposition for Reaction Equation of Urban art - Defining Urban Art Through History and Present</i> explores the definition of urban art in Finland in 2011 by presenting the selected parts of 1900-century art history and two Finnish urban art projects: Turku³⁶⁵-urbanartwork and MOOOT-urban art workshops.</p> <p>The structure of the thesis, reaction equation, is borrowed from chemistry to indicate the roots and effects of urban art. On the left side of reaction equation, you find the source materials which take part in the reaction. On the right side, there is the reaction products. The thesis tries to find out the source material of urban art by examining history and the reaction products by presenting two different urban art projects.</p> <p>The research material consists of lecture materials made by an urban artist, drama instructor Meiju Niskala as well as specialist interviews and books. The interviewed persons were among Niskala drama instructors Ursula Hallas and Maaria Tuhkunen, who are also the leaders of MOOOT-urban art project.</p> <p>Urban art is a young term, as it has been used since the beginning of 2000. In addition, the substance of the thesis is based on its documentary nature. The purpose of defining urban art is to open the terms and concepts of urban art to drama instructors. In the end of thesis, I suggest a simplified reaction equation of urban art in Finland in 2011. From this proposition, I claim that knowledge of urban art opens new views to drama instructor's work and also knowing urban art scene is an excellent addition to the drama instructor's toolbox.</p>	
Keywords	urban art, Turku ³⁶⁵ , MOOOT, intervention, guerilla art

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kaupunkitaiteen reaktioyhtälön muodostusvaiheet	3
2.1	Mikä tutkimus?	3
2.2	Mikä reaktioyhtälö?	5
2.3	Mikä kaupunkitaide?	7
3	Reaktion olosuhteet ja olomuodot	9
3.1	Julkinen tila taiteen alustana	9
3.2	Interventio, teokset ja sissitaiteilijuus	11
3.2.1	Teos (l)	11
3.2.2	Interventio (g)	11
3.2.3	Sissitaiteilijuus (s)	12
4	Reaktioyhtälön vasen puoli eli kaupunkitaiteen lähtöaineet	14
4.1	Taustavaikuttajat	14
4.1.1	Futuristit ja kansainväliset situationistit	14
4.1.2	Käsitetaide, Fluxus ja happening	17
4.1.3	Siivilöinti	18
4.2	Lähi-ilmiöt	20
4.2.1	Ympäristötaide ja paikkasidonnainen taide	20
4.2.2	Yhteisötaide ja performanssi	22
4.2.3	Katutaide eli street art	23
4.3	Ehdotuksia, luonnoksia vasemmaksi puoleksi	25
5	Reaktioyhtälön oikea puoli eli kaupunkitaiteen reaktiotuotteet	28
5.1	MOOOT – Mullakin On Oikeus Olla Täällä	29
5.2	Turku ³⁶⁵ – vuosi arjen löytöretkeilyä	32
5.3	Ehdotus oikeaksi puoleksi	34
6	Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi	36
7	Henkilökohtaisia jatkotutkimussuunnitelmia	40
	Lähteet	43

Liitteet

Liite 1. Mikä MOOOT? –hankekuvaus.

Liite 2. Turku³⁶⁵-hankekuvaus.

Liite 3. Haastattelurunko.

1 Johdanto

Kaupunkitaide (urban art) on minulle terminä hyvin uusi, tutustuin siihen vasta syksyllä 2009 valittuani kiinnostavan otsikon perusteella opintojeni ensimmäiseksi valinnaiseksi työpajaksi kurssin ”Kokemuksellinen kaupunki”. Sokkovalinta kannatti! Reaktioyhtälöitä olen sen sijaan pyöritellyt lukiosta lähtien myös yliopistotasolla. Tässä työssä risteytän näitä kyseisiä tämänhetkisiä intohimojani, tieteellisiä yhtälöitä ja kaupunkitaiteen käsitettä. Kun vaihdoin opintoni Helsingin yliopiston Elintarvikekemian laitoksella teatteri-ilmaisun ohjaaja –opintoihin keväällä 2007, haaveilin jo silloin tieteen ja teatterin törmäyttämisestä. Nyt, opinnäytetyötä kirjoittaessa, on aika tehdä ensimmäinen kirjallinen luonnos tästä aihepiiristä. Asetin tammikuun 9. päivänä 2011 tavoitteekseni löytää kaupunkitaiteen reaktioyhtälön. Tai vähintään ehdotuksia, mitä se voisi olla.

Geometrinen muotojen pääasiallinen etu on se että ne eivät ole orgaanisia kuten kaikki taide muuten on. Sellainen muoto, joka ei olisi geometrinen eikä orgaaninen, olisi suuri keksintö. (Judd 1967, Mäkelän 1990, 65 mukaan.)

Kemiassa reaktioyhtälö kuvaa aineiden keskinäistä reagoitua ja tämän reaktion tuottamia aineita: millainen ainemäärä kutakin ainetta tarvitaan, jotta esimerkiksi jokin tietty palamisreaktio tapahtuu. Toisin sanoen opinnäytteeni tutkii, mikä määrä eri taidesuuntauksista pohjautuvaa vaikutusta, millaisia metodeita ja minkälaista ideologiaa tulee sekoittaa ja missä suhteessa, että saadaan kaupunkitaidetta. Omakohtainen oletukseni lopputuloksesta oli, että mikäli reaktio on täydellinen, kaupunkitaiteesta voi kuka vain kaupunkilainen ilahtua, nauttia, oivaltaa ja sen avulla on mahdollisuus nähdä toisin.

Kaupunkitaiteen käsitettä on käytetty Suomessa vasta 2000-luvun alusta lähtien ja yhdelle se tarkoittaa toista ja toiselle toista. Tämä kävi myös ilmi sekä pistokyselyistäni Metropolia Ammattikorkeakoulussa että haastatellessani teatteri-ilmaisun ohjaajia ja kaupunkitaiteen tekijöitä Meiju Niskalaa, Ursula Hallasta ja Maaria Tuhkusta. Kuten Marvin Carlson kuvailee kirjassaan *Esitys ja performanssi* (2006) esityksen käsitettä jatkuvasti prosessissa olevana, mielestäni voidaan hyvin ajatella myös kaupunkitaiteen olevan samassa alati kehittyvässä tilassa. Tämän vuoksi tässä työssä esitetyt väitteet kaupunkitaiteesta, siitä, millaista se on tai sen tulisi olla, pohjautuvat ainoastaan haastateltavieni mielipiteisiin. Työn tarkoitus ei olekaan löytää absoluuttista kaupunkitaiteen määritelmää vaan leikitellä sillä mahdollisuudella, että sellainen voisi olla löydettävissä

siivilöimällä kyseisen taidemuodon historiaan ulottuvia lonkeroita sekä määrittämällä sen paikkaa nykyhetkessä.

Työni rakentuu neljästä osiosta. Ensimmäisessä osiossa eli luvuissa kaksi ja kolme selvitän, minkälaisia asioita haastattelujeni pohjalta nousi esiin sekä mistä reaktioyhtälöissä ylipäänsä on kyse sekä laadin opinnäytetyöni perusympäristön, missä kontekstissa eli asiayhteydessä työni on. Toinen osio käsittää luvun neljä, jossa esittelen kaupunkitaiteen mahdollisia juuria, mistä kaikesta jo olemassa olevasta kaupunkitaide ammentaa ja laadin hypoteettisen kaavan kaupunkitaiteen määritelmäksi. Luku viisi eli kolmas osio rajautuu Suomeen ja esittelee kahta suurempaa kaupunkitaiteen konseptia, Turku³⁶⁵ – vuosi arjen löytöretkeilijöille –teosta ja MOOOT – Mullakin On Oikeus Olla Täällä -työpajaa, jotka toteutuvat vuosina 2010 ja 2011. Viimeisessä osiossa pohdin, miksi teatteri-ilmaisun ohjaaja -opiskelijan tulisi olla tietoinen laatimastani kaavasta ja esitän lopullisen muodon, tulevaisuuttakin luotaavan kaupunkitaiteen reaktioyhtälön Suomessa vuonna 2011. Lopuksi teen vielä yhteenvedon tutkimuksestani suhteessa omaan opinpolkuuni sekä kaupunkitaiteen että taiteen ja tieteen törmäyttämisen saralla.

Kaupunkitaide on katoavaista ja työni merkittävyys perustuu myös olennaisesti sen tätä hetkeä dokumentoivaan luonteeseen. Tarkoitus on lisäksi avata kaupunkitaiteen termejä ja käsitteitä teatteri-ilmaisun ohjaajille. Toiveeni on näyttää, että kaupunkitaidetietoisuus avaa uusia näkökulmia myös teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön ja että kaupunkitaidekentän tuntemus on oiva lisä TIO:n työkalupakkiin. Kaiken tämän lisäksi tutkimus on ollut prosessi omien kiinnostuksenkohteiden ympärillä sekä oman ajattelijuuden kehittämiseksi. Tällä kertaa siitä tulostui tämän näköinen, vuoden päästä ehkä jotain muuta. Sol Le Wittin sanoin: ”Jokaista fyysiseksi tulevaa taideteosta kohden on monta muunnelmaa, joista ei tule fyysisiä” (Witt Mäkelän 1990, 65 mukaan).

2 Kaupunkitaiteen reaktioyhtälön muodostusvaiheet

Työni lähti liikkeelle halusta tuottaa jotain kirjallista, josta voisi olla teatteri-ilmaisun ohjaaja -opiskelijalle hyötyä. Oma hymyni olisi levinnyt korviin asti, jos vuosi sitten olisin saanut luettavaksi kaupunkitaidetta käsittelevän opinnäytetyön, joten päätin tarttua kaupunkitaidetta määrittelyn reunoista kiinni ja tutkia, kuinka siitä saisi paperille yhdenlaisen ehdotuksen, mitä se on tällä hetkellä Suomessa.

2.1 Mikä tutkimus?

Opinnäytetyöni tietoperusta pohjautuu kaupunkitaiteilija Meiju Niskalan syksyllä 2009 Metropolia Ammattikorkeakoulussa pitämän Kokemuksellinen kaupunki –kurssin luentomateriaaleihin sekä asiantuntijoiden teemahaastatteluihin. Kaupunkitaiteen historiaa kirjoitetaan parhaillaan. Työssä esitellyt konseptit, MOOOT (kaupunkitaidetyöpajat) ja Turku³⁶⁵ (vuoden kestävä kaupunkitaideteos), ovat osaltaan luomassa suomalaista kaupunkitaiteen termistöä ja tapoja tehdä. Tämä tutkimus osaltaan kirjaa ylös kaupunkitaiteen tämän hetken.

Minusta oli kiinnostavaa etsiä kaupunkitaiteen määrittelyä sen tekijöiltä. Tutkimusmetodikseni valikoitui kvalitatiivinen haastattelu. Pertti V.J. Yli-Luoma kirjoittaa kirjassaan *Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen* (2001, 34): ”Kvalitatiivinen haastattelu on eksploraatiivista, uutta tunnustelevaa. Siinä harvoin asetetaan hypoteeseja, koska sen tarkoituksena on löytää uusia alueita, joita ei teoriasta välttämättä pysty johtamaan.” Yli-Luoma jatkaa, että kvalitatiivinen tutkimus harvoin testaa tieteellisiä arvauksia eli hypoteeseja vaan yleensä johtaa niitä. Suunnitelmissani oli löytää hypoteesi eli ”tieteellinen arvaus” kaupunkitaiteen reaktioyhtälölle eli sille, mistä kaupunkitaide koostuu ja mitä siitä seuraa eikä testata jo olemassaolevia, kirjoitettuja määritelmiä. (Yli-Luoma 2001, 34.)

Syksyllä 2010 toteutetuilla haastatteluilla kartoitettiin haastateltavien ajatuksia kaupunkitaiteesta Suomessa sekä erityisesti heidän edustamiensa kaupunkitaidehankkeiden ja -teosten lähtökohtia ja sisältöjä. Haastateltavina olivat MOOOT – Mullakin On Oikeus Olla Täällä -kaupunkitaidehankkeesta työpajojen vetäjät Ursula Hallas sekä Maaria Tuhkunen ja Turku³⁶⁵-teoksesta taiteellinen johtaja Meiju Niskala. Hallaksen ja Tuhkusen haastattelu toteutettiin yhteishaastatteluna, koska he toimivat kaupunkitaiteen

tiimoilta työparina. Koska haastattelut rakentuivat kaupunkitaide-teeman ympärille, haastattelusta nouseva osuus oli fenomenografinen.

Yhtenä hyvänä esimerkkinä kvalitatiivisesta tutkimuksesta mainittakoon Martonin (1982) fenomenografia. Se on yhden teeman ympärille, oikeastaan yhden ilmiön ympärille, rakentuvaa haastattelututkimusta. (Marton 1982, Yli-Luoman 2001, 35 mukaan.)

Haastattelut etenivät liitteenä olevien haastattelurunkojen mukaisesti rönkyillä teeman ympärillä. Haastattelujen lopuksi toteutettiin tiimalasin avulla mielikuvakysely kaupunkitaiteesta. Haastateltavat saivat kirjoittaa post-it -lapuille sanoja, joita he liittävät kaupunkitaiteeseen. Sama mielikuvakysely toteutettiin myös esittävän taiteen 2. - 5. vuosikurssin opiskelijoille työharjoitteluseminaarissa joulukuussa 2010. Mielikuvasanalistojen sekä haastatteluiden pohjalta nousseiden aiheiden käsittelemiseksi hankittiin asiantuntijakirjallisuutta.

Alkuperäisen haastattelurunkoni mukaan oli tarkoitus kartoittaa suomalaisia kaupunkitaiteentekijöitä kysymällä Hallakselta, Niskalalta ja Tuhkuselta henkilöitä, joita minun kannattaisi heidän mielestään lisäksi haastatella. Kysymys osoittautui vaikeaksi, varsinaisiksi kaupunkitaiteilijoiksi itseään tituleeraavia ei Suomesta vielä heidän verkostoihin löytynyt. Sen sijaan mainituksi tulivat erilaiset yhteisö-, performanssi- ja ympäristötaiteilijat kuten Sofia Aarnio, Tellervo Kalleinen ja Oliver Kochta-Kalleinen, Reijo Kela ja Roi Vaara.

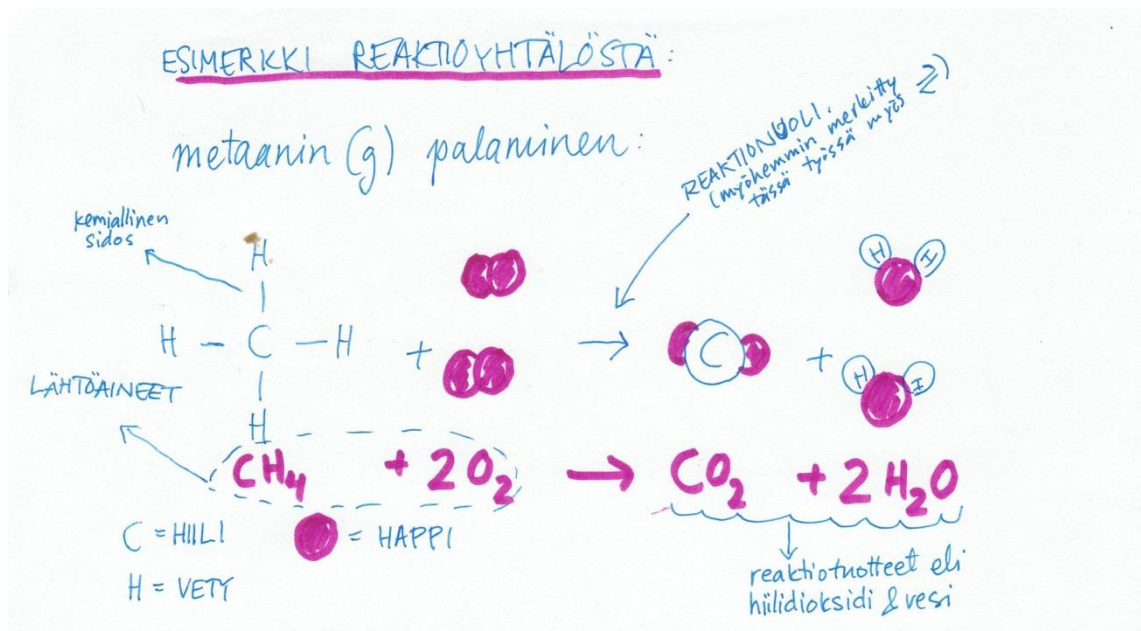
Jätin haastattelemaan näitä mainittuja henkilöitä, sillä kiinnostukseni oli kohdistunut nimenomaan kaupunkitaiteen parissa tapahtuvien toimijoiden mielipiteisiin ja mielikuviiin. Räättälöin sähköpostikyselyn Kokemuksellinen kaupunki -kurssin kurssitovereilleni saadakseni vielä kaupunkitaidetta tiivistä kahdeksan viikkoa opiskelleiden henkilöiden näkökulman. Tutkimukseni ydinkysymys oli tiivistynyt kaupunkitaiteen määritelmän olennaisuuteen, mahdollisuuteen tutkia ja avata erilaisia määritelmiä. Haastattelumateriaalini pohjalta sekä Meiju Niskalan Metropolia Ammattikorkeakoulussa syksyllä 2009 pitämien kaupunkitaideluentojen antamien tietojen avulla päätin lähestyä kaupunkitaiteen määritelmää kahdesta suunnasta: aiempien taidesuuntausten läpi siivilöitynä sekä kahden tämänhetkisen Suomessa toteutettavan kaupunkitaidekonseptin kautta.

Alkusysäyksen opinnäytetyölle antoi toteuttamani satunnainen kysely Arabianrannassa sijaitsevan koulumme eli Tavi-talon sisääntulokäytävässä kopiokoneen vieressä otsikolla ”Mitä on kaupunkitaide? -havaintoja, kysymyksiä, luuloja, kuvitelmia, ärsytyksiä, vinkkejä, linkkejä, tai mitä haluat tietää?”- saadakseni itse tietää, miten aihetta opiske- luympäristössäni hahmotetaan. Kysely oli käsinkirjoitettu, yllättävässä paikassa, ohime- nevä (15.11. - 17.11.2010) – kuten kaupunkitaidekin on ohimenevää. Siihen reagoivat sattumanvaraiset kulkijat, toiset kulkivat ohi, toiset tarttuivat kynään. Yllätyin kuinka harva taidekoulussa tarttui kynään: kolmen päivän aikana tuli yhteensä vain seitsemän kommenttia. Suurempi yllätys oli kirjoitusten laatu. Nimettömistä kommentteista viisi seitsemästä tuntui tietävän, mistä kaupunkitaiteesta oli kyse, tai ainakin olevan hyvällä hajulla siitä. Tietenkin otanta on äärimmäisen pieni Tavi-talon yhteensä 450 opiskelijas- ta ja henkilökunnasta ja täytyy myös muistaa, että kommentin kirjoittaminen kaupunki- taiteesta saattoi innostaa enemmän juuri niitä ohikulkijoita, joille aihe oli tuttu. Siitä huolimatta riemastuin seuraavasta lyijykynäkirjoituksesta: ”Kaupunkitaide on väistä- mättä kommentti ympäristöön/ympäristöstä. Kaupunkitaide <3” (Käytäväkyselyn vas- taus 2.)

2.2 Mikä reaktioyhtälö?

Tähän työhön kantavaksi rakenteeksi on lainattu kemian termi reaktioyhtälö kahdesta syystä. Kemiallisen reaktion aikana eri aineiden reagoidessa keskenään niiden koostu- mus ja ominaisuudet muuttuvat, niiden vanhat sidokset katkeavat ja uusia sidoksia muodostuu (Haavisto, Nikkola & Viljamaa 1995, 34). Mielestäni reaktio kuvaa hyvin myös taidetta. Taidekokemuksen äärellä on mahdollisuus uusien ajatuksien itää. Erityi- sesti kaupunkitaiteen paikkasidonaisuus tarjoaa kokijalle mahdollisuuden uusiin ”si- doksiin” ennestään tutun tilan kanssa.

Kemiallisella reaktioyhtälöllä kuvataan, mitkä aineet reagoivat keskenään ja mitä saadaan lopputulokseksi sekä missä suhteessa reaktiotuotteita syntyy (Haavisto ym. 1995, 37).

Kuvio 1. Esimerkki kemiallisesta reaktioyhtälöstä. Piirros: Meiju Lampinen.

Kemiallista reaktiota kuvataan reaktioyhtälöllä, jonka vasen puoli koostuu lähtöaineista ja oikeapuoli reaktiotuotteista (Haavisto ym. 1995, 34). Reaktioyhtälön muoto on toinen syy, miksi opinnäytetyöni rakenne nojaa tähän luonnontieteelle ominaiseen yhtälöön. Haluan tutkia haastattelujen sekä Niskalan luentojen pohjalta nousseiden aiheiden, erityisesti erilaisten taidesuuntausten, vaikutuksia kaupunkitaiteen kehittämiseen. Niinpä reaktioyhtälön vasemmalle puolelle poimittuna on hyvin yleisiä piirteitä taidesuuntauksista, joita aineistoni pohjalta ajattelen kaupunkitaiteeseen liittyvän. Opinnäyte esittelee valikoituneita taidesuuntauksia pinnallisesti, sillä muutoin työni laajuus olisi räjähtänyt käsiin kuin koeputki konsanaan liikaa kuumennettaessa. Kuitenkin on syytä muistaa, että suuntauksien ovat syntyneet yhteydessä esimerkiksi oman aikansa yhteiskunnallisiin ja teknologisiin ilmiöihin. Samaa tapaan kaupunkitaiteen voidaan ajatella olevan aikansa kuvaa ja synnyttämää ja kuitenkin ottavan oman paikkansa historiallisessa jatkumossa.

Pyrin herättämään kiinnostuksen pohtia, miten ylipäänsä taiteen reaktioyhtälöt voisivat toimia sekä erityisesti avata kaupunkitaiteen käsitettä. Siksi toivonkin, että lukija napaa kiinnostavat kohdat ja rakentaa oman ehdotuksensa kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi.

2.3 Mikä kaupunkitaide?

Työni pyrkii laatimaan kaupunkitaiteelle määrittelyn sen taidehistoriallisen taustan ja toisaalta myös nykyhetken kautta. Silti Hannu Heikkisen tutkimusta mukailen on mielestäni kuitenkin olennaista pyrkiä määrittelemään käsitteet, jotta niistä voidaan keskustella (Heikkinen 2002, 18). Muistan itse ajatelleeni ensimmäiseksi, että mikä edes on kaupunki? Georges Perec ehdottaa kirjassaan *Tiloja/Avaruuksia* (Perec 1974, 72):

Kaupungin määritelmää ei pidä tavoitella liian hätäisesti; kaupunki on liian suuri ja meillä on kaikki mahdollisuudet erehtyä. Ensiksi täytyy investoida kaikki minkä näkee. Tehdä luettelo kaikesta, mistä on varma. Määrittää peruskäsitteiden väliset rajat: esimerkiksi mikä on kaupunki ja mikä ei. Täytyy pohtia, mitä tapahtuu, kun kaupunki loppuu. Esimerkiksi yksi ehdottoman erehtymätön menetelmä määrittää ollaanko Pariisissa vai sen ulkopuolella, on katsoa linja-autojen numeroita: jos niissä on kaksi numeroa ollaan Pariisissa, kolme, niin Pariisin ulkopuolella. (Valitettavasti tämänkään määritelmä ei ole täysin varma; periaatteessa sen pitäisi olla.)

Perecin määritelmä kaupungista kuvaa myös kaupunkitaiteen luonnetta yllättävän osuvasti. Periaatteessa varma määritelmä ei kuitenkaan käytännössä ole täysin varma. Teemahaastatteluissani sain huomata, että määritelmiä on yhtä paljon kuin tekijöitäkin. Michael Kirby toteaa artikkelissaan *Happening: an introduction* happening-sanan synnystä seuraavasti:

Even Allan Kaprow's earliest public work, from which the name originated, was not called a Happening but 18 Happenings in 6 parts (1959). Each has attempted to defend the unique and personal qualities of his work from the destructive, leveling influences of superficial categorization and misleading comparisons, but the word "Happening" has been used long enough by a sufficient number of knowledgeable people to give it a certain validity. (Kirby 1995, 2-3.)

Samaan tapaan ajattelen kaupunkitaide-sanaa kuitenkin käytetyn jo sen aikaa, että jonkinlainen yhteinen määritelmä on havaittavissa. Esittelen seuraavaksi lyhyesti haastateltavieni määritelmät kaupunkitaiteelle. Nämä määritelmät luovat tutkimukselleni pohjan, johon peilaan työni muita osioita.

MOOOT-kaupunkitaidetyöpajojen vetäjät Ursula Hallas ja Maaria Tuhkunen toteavat haastattelussa heillä voivan olla hyvinkin erilaiset määritelmät kaupunkitaiteelle. Lisäksi molemmat mainitsevat puheenvuorojensa loppuksi määritelmän vielä elävän, ja että se voi yhä muuttua ajan myötä. (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu.) Meiju Niskala viittaa haastattelussa kirjaansa *Kalenteri arjen löytöretkeilijälle* (Niskala 2010), jossa hän kirjoittaa seuraavasti:

Kaupunkitaide tarkoittaa julkiseen tilaan sijoitettua tai siinä toteutettua teosta, joka tekee ehdotuksia, kommentoi tai alleviivaa tietyn paikan ilmiöitä, tapahtumia, paikkaan liittyvää historiaa tai tulevaisuutta ja kääntää näin tutusta esiin uuden perspektiivin. Teokset voivat olla vuorovaikutteisia työkaluja paikan toisin kokemiseen, paikkaa kaunistavia äänimaisemia, yhdessä paikallisten ihmisten kanssa toteutettuja esityksiä tai vaikka toiminnallisia veistoksia – perusideologian mukaisesti kaupunkitaide tuo julkiseen tilaan jotain sellaista, joka tekee tavalla tai toisella hyvää myös muille.

Myös Hallaksen ja Tuhkusen yhteishaastattelusta (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu) nousee esiin kaupunkitaiteen poikkitaiteellisuus eli eri taidelajien, kuten liikkeen, kuvan, teatteri-ilmaisun ja tanssin käyttäminen osana kaupunkitaidetta samaan tapaan kuin Niskala yllä listaa erilaisia vaihtoehtoisia toteuttamistapoja.

Olenaisena kaupunkitaiteen osana poimin yhteishaastattelusta myös vuorovaikutteisuuden. Osallisuus kaupunkitaiteessa voi olla Tuhkusen mukaan eri tasoista. Hän määrittelee kaupunkitaiteen ”kevyttä” osallistavuutta vertaamalla sitä ja galleriakokemusta: voit törmätä kaupunkiympäristössä teokseen, aktioon, kokeeseen, tilanteeseen, installaation, näkymään tai kuvaan ja se jo on osallistavaa erotuksena sille, että olet turvallisesti joko teatterin katsomossa tai galleriassa ja katsot ulkoa päin niin, että teos on objekti (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu). Myös Niskala viittaa kirjoittamassaan vuorovaikutteisiin työkaluihin paikan toisin kokemiseksi (Niskala 2010).

Yhteenvetona yllä olevista näkemyksistä voidaan todeta, että kaupunkitaide on aina julkisessa tilassa tapahtuva tai oleva teos, se on kaikille ja sen muoto voi olla moninainen eli se voi olla toteutettu eri mediuumeilla kuten installaationa, performanssina, puhelimen välityksellä kuultavana ääniteoksena, tarroina, kyltteinä, julisteina tai vaikkapa 2D-viivakoodein. Olenaisista on, että sillä on suhde paikkaan, jossa se tapahtuu. Se kommentoi, alleviivaa ja ehdottaa.

Määrittelyjä haastattelujen pohjalta tehdessä on syytä muistaa, että jokaisella tekijällä on aina oma tulokulmansa myös kaupunkitaiteessa. Hallas kertoo liittävänsä ryhmien kanssa kaupunkitaiteen tekemiseen aina myös terapeuttisuuden ja Tuhkunen puolestaan luonnosmaisuuuden, jonka ajattelen viittaavan nimenomaan kaupunkitaidetyöpajan kokeilevaan luonteeseen (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu): ”Mitä mä liitän itse siihen, mitä se mulle on? Se on jakamista, asioiden näkyväksi tekemistä. Sit mä liitän

siihen keskeneräisyyden, rosoisuuden, luonnosmaisuuuden.” (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu.)

3 Reaktion olosuhteet ja olomuodot

Kemialliselle reaktiolle on tärkeää määritellä aineiden olomuodot sekä olosuhteet, joissa reaktio tapahtuu. Tässä kappaleessa hahmottelen työni perusasetelman eli ensin kaupunkitaiteen olosuhteet ja sitten olomuodot, joiden pohjalta lähdän omaa reaktioyhtälöäni rakentamaan. Miten julkinen tila näyttäytyi haastateltavieni ja omien kokemusteni pohjalta taiteen alustana? Mitkä määreet voisivat kuvata kaupunkitaiteen olomuotoja?

3.1 Julkinen tila taiteen alustana

Kaupunkitaide on ja tapahtuu aina julkisessa, kaikille yhteisessä tilassa. Sekä Hallaksen ja Tuhkusen että Niskalan haastatteluissa nousi kaikissa esiin tämän seikan merkityksellisyys. Se, kuinka yhteinen tila luo tiettyjä reunaehtoja ja toisaalta tuo taiteelle uusia mahdollisuuksia myös vaikuttaa. Koska julkinen tila on kaikkien yhteistä tilaa, on kaupunkitaide myös aina väistämättä poliittista (Niskala 2010, haastattelu). Kuka saa käyttää julkista tilaa ja mihin? Voiko kaupunkilainen vaikuttaa sen käyttämiseen ja rakentamiseen? Iso osa julkisesta tilasta on mainosten peittäminä, eikä samoja paikkoja voisi kuorruttaa myös kaikkia ilahduttavalla taiteella? ”Julkisessa tilassa ei ole valmiita mielipiteitä. Siksi siinä on mahdollisuus vaikuttaa.” (Niskala 2009.)

Tammikuussa 2011 keskustelua samasta temasta herätti myös Aalto-yliopiston Taide-teollisessa Korkeakoulussa taidekasvatusta opiskelevan Elissa Erikssonin taiteelliskirjalliseen opinnäytetyöhön liittynyt Haluan nähdä muutakin -kampanja, jossa yksityisten ihmisten joukko maksoi 21 Helsingin keskustan bussi- ja ratikkapysäkkiä mainoksista vapaiksi. Viikon ajan näillä pysäkeillä oli luettavissa kaupunkilaisten viestejä siitä, mitä he haluaisivat nähdä. Kampanja sai mediahuomiota televisiota, iltapäivälehtiä, radiota ja aina Helsingin Sanomia myöten. Kyseltiin, onko ainoa vaikuttamisen kanava kuluttaminen ja toisaalta kuitenkin yhteensä 1458 ihmistä halusi sijoittaa muutaman euron nähdäkseen julkisessa tilassa jotain muuta. (Tamminen, 2011; Haluan nähdä muutakin verkkosivut 2011.)

Elissa on vain yksi satureista yhteisessä sodassa vapaan kaupunkitilan puolesta! (Kommentti Haluan nähdä muutakin -kampanjan Facebook-ryhmässä tammi-kuussa 2011.)

Julkinen tila on siis meidän kaikkien tilaa. Kaupunkitaidetta leimaa siitä syystä haasteltavieni sanoin lähestyttävyyks. Niskalan (2010, haastattelu) mukaan kaupunkitaitteen muoto on helposti lähestyttävä ja avoin, ja se on usein vuorovaikutteista. ”Jos kaupunkitaitteessa on elementtejä, jotka pelottavat tai sekoittavat, eivät ihmiset pysähdy sen äärelle” (Niskala 2010, haastattelu). Onnistuneen kaupunkitaitteen määreenä hän pitääkin simppeilyttä, kenen vain on helppo ymmärtää ja vastaanottaa teoksen viesti. Jos ihminen kokee turvallisuuttaan uhattavan yleisellä paikalla, silloin tuskin kiinnostuu asiasta sen enempää. Lisäksi erityisesti julkiseen tilaan tehtävässä taiteessa, johon ihmiset eivät jonota katsomaan tai osta lippuja, vaan taide useimmiten ilmestyy arjessa, on syytä muistaa niin kutsuttu kolmen sekunnin sääntö. Mikäli asia ei herätä kiinnostusta ensimmäisen kolmen sekunnin aikana, peli on menetetty. (Niskala 2009.)

Myös Ossi Naukkarinen tuo esille teoksen vastaanotettavuuden julkisessa tilassa kirjassaan *Ympäristön taide* (2003, 69): ”Se (teos) voi jäädä ajatusmaailmaltaan tavoittamattomiin, vaikka sen näkisikin. Graffitit ovat yksi parhaista esimerkeistä tästä. Ne ovat kaikkien silmissä, mutta niiden sisältämät viestit aukeavat vain alakulttuurin tunteville. Muille ne tuntuvat olevan laitonta sotkua.”

Teos kuin teos julkisessa tilassa, oli se sitten kaupunkitaidetta tai ei, nostaa esiin kysymyksen tilan poliittisuudesta sekä usein myös mainonnasta. Puolijulkisia tiloja, kuten kaupakeskuksia, nousee koko ajan lisää. Opetushallituksen verkko-oppimateriaali listaa julkisuudeltaan eri asteisia tiloja seuraavasti:

Kaupungin tilarakenne koostuu julkisuudeltaan eriasteisista tiloista. Julkinen tila on kaupungin toiminnan perusta. Julkinen tila liittyy yhteen kaupunkirakenteen eri osat ja yhdistää toiminnot toisiinsa. Julkiset tilat, kuten kadut, aukiot ja puistot, muodostavat jatkuvan kudoksen. Yksityisiä tiloja ovat asunnot ja niihin liittyvät ulkotilat, parvekkeet ja pihamaat. Julkisen ja yksityisen välillä muodostuu puolijulkisia tiloja, kuten esimerkiksi asuntoryhmän piha tai kerrostalon sisäpiha. (Opetushallituksen verkko-oppimateriaali 2010.)

Kaupunkitaidet keskittyvät mielestäni operoimaan julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Omiin kokemuksiini sekä haastatteluideni pohjalta kaupunkilaisten reaktiot poikkeamiin yhteisessä tilassa kuuluvat usein kysymyksiä ”Mitä te mainostatte?” tai ”Onks tää joku

piilokamera?”. Kaupunkitaide eroaa piilokameraoperoinnista siinä, ettei sen ole tarkoitus nöyryyttää ketään, vaan yllätys tapahtuu hyvällä tavalla, avoimesti.

Nykyäänä feissareiden eli erilaisten jäsenhankkijoiden keskellä mainontaan liittyvä kysymys tuntuu luonnolliselta. Sissimarkkinointi eli 2000-luvulta alkaen käytössä ollut guerilla marketing lainaa taiteelta muotoja mainosmaailmaan (Niskala 2009). Kaupunkitaide on ilmaista eikä mainosta mitään. Tämä takia on tärkeää tiedostaa mahdollinen sekoittuminen sissimarkkinointiin.

3.2 Interventio, teokset ja sissitaiteilijuus

Lukion kemian oppikirja (Haavisto ym. 1995, 47) tarjoaa seuraavanlaisen määritelmän: ”Kullakin puhtaalla aineella on kolme olomuotoa, jotka riippuvat lämpötilasta.” Samaan tapaan kuin voidaan ajatella esimerkiksi veden (H_2O) eri lämpötiloissa saamia olomuotoja, voidaan kaupunkitaiteelle mielestäni johtaa kolme olomuotoa, jotka eivät tosin ole riippuvaisia lämpötilasta vaan toteuttajansa laadusta. Veden kolme faasia ovat jää, vesi sekä vesihöyry ja ne merkitään kiinteä s (solid), neste l (liquid) ja kaasu g (gas). Käytän tässä työssä kaupunkitaiteelle vastaavia määreitä seuraavasti: teos (liquid eli l), sissitaiteilijuus (solid eli s) ja interventiot (gas eli g).

3.2.1 Teos (l)

Meiju Niskala muotoilee haastattelussaan suomalaisen kaupunkitaideteoksen seuraavasti: Paikkasidonnainen teos on tiettyä paikkaa tai ilmiöitä kommentoiva, esiin nostava, alleviivaava, eheyttävä, tulevaisuudesta tai historiasta ammentava teos. Se voi olla monella mediumilla toteutettu. (Niskala 2010, haastattelu.) Hallas ja Tuhkunen eivät käytä sanaa teos juuri ollenkaan puhuessaan kaupunkitaiteesta, vaan heille kaupunkitaide on eksperimenttejä yhteisessä tilassa (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu). Kiinnostavaa on, mikä on kaupunkitaiteen teoskynnyksen raja. Milloin on kyse kaupunkitaiteen teoksesta, milloin sissitaiteilijan piristyksestä? Pääsääntöisesti voidaan mielestäni ajatella, että teokset syntyvät taiteilijoiden käsien kautta.

3.2.2 Interventio (g)

Hallas toteaa haastattelussa, että kaupunkitaidetta tehdään yhdessä ja kenen kanssa tahansa sekä kuvailee tekemäänsä kaupunkitaidetta yhdessä tutkimiseksi, kokeilemi-

seksi, eksperimenttien ja yhteiseksi koetun todellisuuden jakamiseksi taiteellisen tekemisen kautta. Tuhkunen komppaa kokeellisuutta ja nostaa esille laboratorio-sanan. (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu.)

Kemistin laboratoriossakin tehdään erilaisia kokeita. Mitä tapahtuu, kun vanhaan totuttuun seokseen lisätään hippusellinen uutta? Mitä tapahtuu, kun kaupunkitilassa yhtäkkiä onkin ovien avaus –partio tai kaikille bussista purkautuville matkustajille toivotetaan hyvää päivänjatkoa? Niskala nimeää tämänkaltaiset kokeilut interventioiksi ja viittaa samalla performanssin historiaan. Kuten performanssinkin alkuaikoina, oli vielä kymmenen vuotta sitten kiinnostavaa, että taiteilijat tekivät pieniä kivoja eksperimenttejä kaupunkitilaan, jotta ihmiset saataisiin hyvälle tuulelle. (Niskala 2010, haastattelu.)

Nyt Niskala peräänkuuluttaa taiteilijoilta konsepteja, joiden avulla ihmiset voivat itse kokeilla interventioiden tekemistä tai sissitaiteilijuutta. Toisaalta Niskala lisää, että interventiot ovat ikään kuin kaupunkitaiteen demoskene: on pakko demota ajatustaan julkiseen tilaan, ennen kuin voi tehdä ison teoksen. Hänen on vaikea ajatella, että omat interventiot olisivat varsinaisesti teoksia, mutta esimerkiksi ulkopuoliselle katsojalle eli satunnaiselle kaupunkilaiselle ne voivat hyvin ylittää teoskynnyksen. (Niskala 2010, haastattelu; Niskala 2010.)

3.2.3 Sissitaiteilijuus (s)

Sissitaiteilijuus (guerilla art) on kaupunkitaiteen kolmas olomuoto. Sissitaiteilijuudella tarkoitetaan anonyymien tekijöiden julkiseen tilaan tekemiä töitä, jotka voivat olla toteutettu esimerkiksi neulomalla (neulegraffitit), kyltein, installaationa tai vaikka esityksenä. Sissitaidetekojen tarkoituksena on kaunistaa, koristaa ja herättää ajatuksia tai luovuutta kanssakaupunkilaisissa. (Smith 2007, 11-16.)

Guerilla art is for everyone. It engages viewers who might never step foot in a gallery. It is free and accessible. (Smith 2007, 12)

Smith jatkaa sissitaiteilijuuden filosofiasta kirjassaan *Guerilla Art* lainaamalla Gandhin kuulua lausetta: "Be the change you want to see in the world" (Gandhi, Smithin 2007, 13 mukaan). Kirjan suomalaisiksi vastineeksi voidaan ajatella Niskalan arjen löytöretkeilyyn kannustavaa ja kaupunkitaidesyötteitä sisältävää kirjaa *Kalenteri arjen löytöretkeilijöille* (Niskala 2010), joka tarjoaa 52 viikkotehtävän avulla materiaalia sissitaiteilijuteen ja interventioihin koko vuodelle 2011.

Yksi sissitaiteilijuuden sisarilmiö on sissipuutarhurius, guerilla gardening. Sillä tarkoitetaan ilmiötä, jossa kaupunkilaiset istuttavat kukkasipuleita ja siemeniä koristaakseen kaupungin rumia tai hoitamattomia alueita.

Guerilla lighting eli sissivalaisu on valosuunnittelijoiden ja vapaaehtoisten sissitaiteilijuustoimintaa, jossa ideana on valaista kaupungin kurjista kohteista kauniita. Valosuunnittelijat laativat valaistussuunnitelmat julkisiin kohteisiin ja toteuttavat nämä yhtenä iltana vapaaehtoisten avustuksella. Kohteet kuvataan ja kuvat lähetetään laskelmineen päättäjille ajatuksella, että ”Tällaistaikin meidän kaupungissa voisi olla”. (Niskala 2009.) Suomessa sissivalaisuoperaatioita on toteutettu muun muassa Kouvolassa (Guerilla Lighting verkkosivut).

Raakana yhteenvetona totean seuraavaa: sissitaiteilijuus on siis kenen tahansa, usein ei-taiteen kontekstissa työskentelevän ihmisen kommentoiva tai kaunistava teko kaupunkitilaan. Interventiot toimivat samaan tapaan, mutta voivat toimia myös taiteilijoiden demoskenenä. Teokset ovat viimeistelyjä, eri alojen taiteilijoiden toteuttamia. On syytä kuitenkin muistaa, että aivan kuin vesikin muuttaa olomuotojaan, myös kaupunkitaiteen olomuodoille on ominaista liukua muodosta toiseen. Kuten Niskalan haastattelussa ilmeni, interventioista voi syntyä teoksia (vrt. vesihöyryn tiivistyminen), teokset voivat olla konsepteja sissitekijöille (vrt. veden jäätyminen tiettyyn muotoon) ja teos voi antaa impulssin kaupunkilaisille interventioiden tekemiseen (vrt. esimerkiksi veden kiehuminen ja siitä leviävä vesihöyry). Tästä eteenpäin tässä työssä keskitytään pääasiassa kaupunkitaideteoksen määrittelemiseen, ellei toisin mainita.

Voidaan Niskalan (Niskala 2011, keskustelu) mukaan ajatella, että julkinen tila jakaantuu kaupunkitaiteen kannalta kolmen toimijan kesken: sissitaiteilijoiden, taiteilijoiden ja päättäjien. Sissitaiteilijat tuovat piristystä ikään kuin harrastajina, taiteilijat teoksillaan uusia näkökulmia. Lisäksi esimerkiksi Niskala on kuitenkin toiminut sparraajana jo jonkun aikaa kaupunkisuunnitteluasioissa. Päättäjät ovat halunneet taiteilijan konsultoidaan luovan kaupunkitilan kehittämisprosessissa. Tämä on mielestäni olennaista tuoda esiin, kun ajatellaan julkisen tilan poliittisuutta sekä alussa esittämäni kysymystä: Kuka saa käyttää julkista tilaa ja mihin?

Keskityn tässä työssä kaupunkitaiteen määrittelyyn ”sisältäpäin” enemmän kuin julkisen tilan käyttäjien kautta. Koen kuitenkin tärkeäksi mainita Niskalan (2011) esiin tuoman mielenkiintoisen kehittämisprosessin olemassaolosta. British Councilin Creative Cities –projekti on alkanut vuonna 2008 ja sitä on kehitetty 15 maassa ympäri Euroopan: ”The Creative Cities project helps you to make your city a better place to live, work and play in” (Creative Cities verkkosivut).

4 Reaktioyhtälön vasen puoli eli kaupunkitaiteen lähtöaineet

Tässä luvussa tutkin sekä haastatteluiden että erityisesti Meiju Niskalan kaupunkitaide -aiheisen luentomateriaalin pohjalta mielestäni olennaiseksi nousseita 1900-luvun suuntauksia, joita voidaan ajatella kaupunkitaiteen taustavaikuttajiksi, ja suoritan niistä siivlöinnin. Sen jälkeen vertailen samalla tavalla esiinousseita kuva- ja teatteritaiteessa ajankohtaisia ilmiöitä ja suuntauksia kaupunkitaiteeseen. Päädyn lopulta ehdottamaan kaupunkitaiteen ”lähtöaineita”; mistä osasista kaupunkitaide mielestäni voisi koostua eli mitä voisi olla reaktioyhtälön vasemmalla puolella.

4.1 Taustavaikuttajat

4.1.1 Futuristit ja kansainväliset situationistit

Futurismi on 1900-luvun alun Italiassa syntynyt ja myös Venäjällä vaikuttanut avantgardetaidesuuntaus, jonka edustajat ihannoivat kaikkea uutta ja modernia kuten koneita, vauhtia sekä sotaa halveksuen samalla kaikkea vanhaa ja perinteistä. Futuristit järjestivät muun muassa iltamia, mekanisoivat liikekieltä, puuhasivat esiintyjien korvaamista koneilla ja tekivät äänirunoutta. Esitykset tehtiin lyhyiksi, toiminnot ja elementit yhdistettiin epäloogisesti, sillä ihmismieli loi joka tapauksessa merkityksiä nähtyjen liikkeiden tai kohtauksien välisille suhteille. Esimerkiksi koko Shakespearen tuotanto voitaisiin esittää haluttaessa vain yhdessä näytöksessä. (Niskala 2009; Sederholm 2000, 12.)

Futuristit laativat vuonna 1915 synteettisen teatterin manifestin, jossa:

Dramaattinen synteesi tulee korvaamaan perinteisen näytelmän, tulee olemaan autonominen, epätodellinen ja epälooginen. Vaikka todellisuuden elementtejä tullaankin käyttämään, niitä yhdistetään mielijohteiden mukaan, ja synteesi tulee muistuttamaan kaikkea muuta kuin itseään... Yleisö saatetaan 'unohtamaan arjen yksitoikkoinen elämä 'aistimusten labyrintin' kautta, jota luonnehtii kaikkein rai-

vostuttavin alkuperäisyys odottamattomin tavoin. (Futuristit 1915, Sivistys-sanakirjan verkkosivujen 2011, mukaan.)

Futuristien manifestissa mainitsevat todellisuuden elementit ovat myös kaupunkitaiteen yksi rakennuspalikka. Niskalan mukaan (Niskala 2009) kaupunkitaiteelle on tyypillistä ottaa joku kaupunkitilan elementti ja esimerkiksi monistaa, korjata tai viedä se uuteen yhteyteen. Kun futuristit yhdistelivät elementtejä mielijohteidensa mukaan, ovat kaupunkitaideteokset harkittuja, ja toisaalta taas kaupunkitilaan tehtävät interventiot voivat olla hyvinkin spontaaneja kokeiluja. Kiinnostavaa on, että kuitenkin futuristit tarjosivat jopa oman synteettisen teatterin kaavansa:

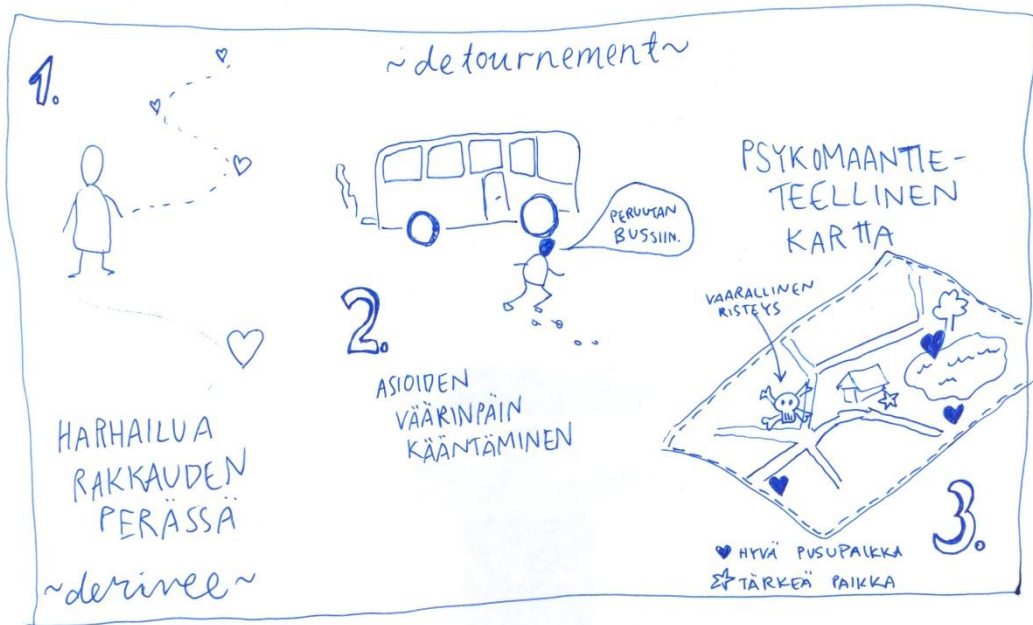
Maalaus + kuvanveisto + plastinen dynaamisuus + vapaa sanankäyttö + sävelletty melu (intonarumori) + arkkitehtuuri = synteettinen teatteri. (Futuristit 1915, Sivistys-sanakirjan verkkosivujen 2011, mukaan.)

Futuristit siis halusivat määrittellä tekemänsä taiteen varsin tarkasti toisin kuin Kansainväliset Situationistit (Situationiste Internationale). Tämä vuosina 1952-1975 toiminut avant garde – ja poliittinenkin ryhmä pyrki Marko Pyhtilän mukaan väistelemään määrittelyä eli määritteli joka kerta tavatessaan toimintansa ja ajatuksensa aina uudelleen, niin että he pysyivät määrittelemättömänä ryhmänä, joka kuitenkin taisteli speaktaakke-liyhteiskuntaa vastaan. Speaktaakke-liyhteiskunnassa valtakulttuuri yritti tasapäistää kansalaisiaan tarjoamalla situationistien mielestä keinotekoisia idoleita. Situationistit näkivät, ettei ihmisillä ole oikeasti valinnan mahdollisuuksia, kaikki valinnat olivat näennäisiä. He olisivat halunneet asettaa katulamppuihin on/off -painikkeet, jotta kansalaiset voisivat itse päättää, milloin valot ovat päällä. Ainoastaan lapset, juopot ja vanhukset, jotka eivät ole kiinni yhteiskunnan säännöissä, olivat heidän mukaansa tosisituationisteja. (Pyhtilä 2005; Niskala 2009.)

Antti Virmes (Virmes 2007) kirjoittaa filosofisessa kulttuurilehdessä *Paatos* seuraavasti:

Situationistien keskeisiä tavoitteita oli arjen vallankumous, joka käsittää muun muassa erityisten "situaatioiden", eli jonkinlaisten kokonaisvaltaisten elämysten tai kokemusten, luomista sekä taiteen ja elämän rajan hävittämistä, mikä onkin perinteisesti ollut avantgarden tehtävä.

Näiden situaatioiden luomiseen käytettyjä metodeita myös kaupunkitaide lainaa niin interventioihinsa kuin teoksiinkin. Alla olevassa kuvassa esitellään kolme situationistien käyttämää metodia.

Kuvio 2. Situationistien käyttämiä metodeita. Piirros: Meiju Lampinen.

Derivee eli ajelehtiminen (kuvassa tapahtuma numero 1). Ajelehtiminen on harhailua vailla määränpäättä jokin tietty ajanjakso, esimerkiksi kahden näläntunteen välinen aika. Ajelehtia voi myös kohti eri teemoja, kuten kauneus, rakkaus, rumuus tai ahdistus. (Niskala 2009.)

Detournement tarkoittaa asioiden väärinpäin kääntämistä (kuvassa tapahtuma numero 2). Asioita voi kääntää väärinpäin monella tavalla, esimerkiksi suunnistamalla Helsingissä Pariisin kartan avulla tai vaihtamalla päiväksi kahden sanan paikkaa tai esittelemällä itsensä toisella nimellään yhden päivän ajan. "Vain kokeilemalla voi tulla tietoiseksi yhteiskunnan ja yksilöiden välisistä määreistä ja normeista" (Niskala 2009).

Psykomaantieteellä (kuvassa tapahtuma numero 3) tarkoitetaan kartan laatimista esimerkiksi tunneperäisten muuttujien avulla kuten pelon maantiede tai kaupungin romanttisimpien tai meluisimpien paikkojen kartoittamista. Psykomaantiedettä voidaan nykyisin käyttää hyväksi myös esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa. Satunnaisten helsinkiläisten internetinkäyttäjien laatimaan psykomaantieteelliseen karttaan voi tutustua esimerkiksi osoitteessa <http://www.olettassa.fi/helsinki/>.

4.1.2 Käsitetaide, Fluxus ja happening

Käsitetaide on lähtöisin 1950-luvun Yhdysvalloista ja Euroopasta. Käsitetaide on enemmänkin asenne tekemiseen kuin taidesuuntaus eikä sille ole yhtenäistä tyyliä. Käsitetaiteellinen teos pyrkii osoittamaan tärkeämmäksi tekoprosessia ja teoksen ideaa, ei niinkään valmista visuaalista kuvaa tai kokonaista koreografiaa. Taiteilijan teon on tarkoitus tuottaa älyllisiä oivalluksia ja kyseenalaistaa katsojalle, mitä vaikutusta on sillä, tunnistaako katsoja tekijän tyylin tai käsialan.

”Käsitetaide on ennen kaikkea taidetta, jonka aineksena ovat käsitteet, kuten äänet musiikissa. Koska käsitteet ovat läheisesti sidottuja kieleen, on käsitetaide taidetta, jonka aineistona on kieli.” Näin aloittaa Henry Flynt artikkelinsa *Conceptual Art*, käsitetaide, vuodelta 1963. (Mäkelä 1989, 15)

Esimerkiksi Yves Klein käytti siveltimenään ihmisiä: hän maalasi tavaramerkkinisellään galleriatilassa alastomia naisia, jotka painautuivat eri asentoihin valkoista seinää vasten sinfoniaorkesterin soittaessa taustalla. (Niskala 2009; Sederholm 2000; Vallius 2006.)

1962 perustettu Fluxus on eri taiteenalojen edustajien verkosto, jonka tyyliä ei ole voinut määritellä yksiselitteisesti. Kun käsitetaiteessa taiteilija pyrki näyttämään prosessin ja tuottamaan ”älyllistä epämukavuutta” teoksillaan, fluxustaiteilijan teos voi olla pelkkä kirjallinen kuvaus prosessista, ehdotus, ohjeet teoksen tekemiseksi. Esimerkiksi Piero Manzoli signeeraa ohikulkijoita elävinä veistoksinaan. Fluxus on valloittavan humoristista, leikkisää ja kannattaa ajatusta, että kaikki voivat olla taiteilijoita. Se yksinkertaistaa, lainaa arkisia asioita ja yhdistelee rajoitta eri taidemuotoja. (Niskala 2009.)

Fluxus-taiteilijat kehittivät taiteidenvälisyyden ajatusta. Lähtökohtana oli, että jos taiteen ja elämän välillä ei ole kuilua, sitä ei voi olla myöskään eri taidemuotojen välillä. (Sederholm 2000, 37.)

Usein fluxusta kutsutaankin intermediaksi yhdistelevän luonteensa ansiosta. Fluxusteoksen kaava voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen (Niskala 2009; Sederholm 2000, 37):

10 % musiikkia + 25 % arkkitehtuuria + 12 % piirrustusta + 18 % suutarointia + 3 % liikettä + 27 % maalausta + 5 % hajua = fluxus teos nro X (Sederholmia 2000 mukailten).

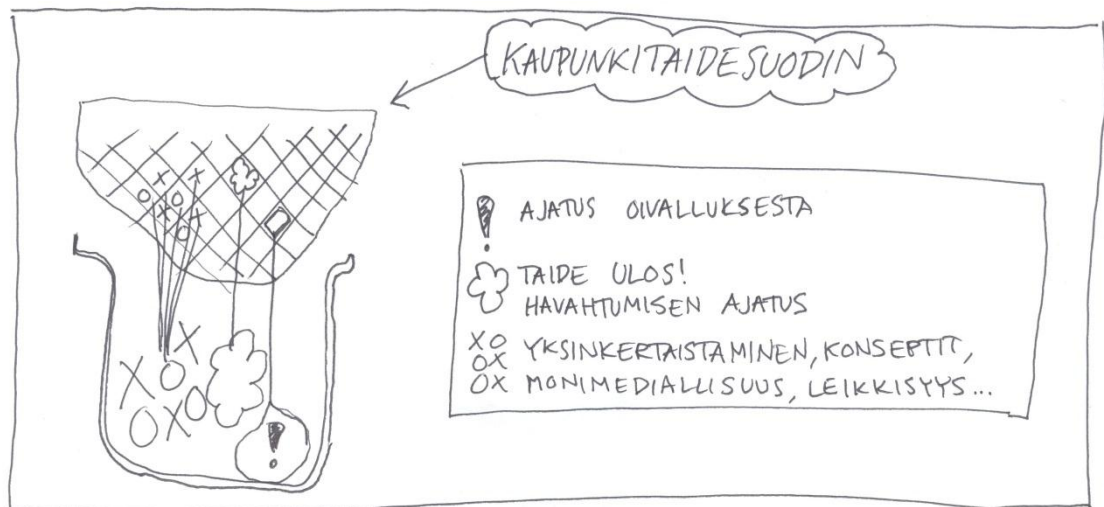
Voidaan ajatella, että fluxus ja käsitetaide keskittyvät pääasiassa teoksen ideaan. Happeningissa alun perin painopiste oli yleisön reaktioiden tutkimisessa. Kuvataidepainotteinen happening sai alkunsa 1952 Yhdysvalloissa enimmäkseen sisätiloissa, kuten gallerioissa, kun taas Euroopassa happeningeja järjestivät enemmän esittävän taiteen

tekijät ulkosalla. Häppening on käsikirjoitettu sarja tapahtumia, mutta sitä ei ole harjoiteltu. Sillä on tietyt raamit, joiden sisällä esiintyjät improvisoivat ja myös yleisöä voidaan osallistaa teokseen. Häppeningilla ei ole valmista sanomaa, tarkoituksena onkin saada yleisö havahtumaan tilanteissa, joihin heillä ei ole valmista käyttäytymismallia. Esimerkiksi 1962 - 1963 Suomessa toteutetuissa kriitikon "lastenkamarikonserteiksi" leimaamissa häppeningeissa äänimaisema maalautui potkimalla pianoa, rikkomalla kaljapulloja sekä herneiden varistessa lattialle. Myöhemmin häppening-sana korvautui Suomessa performanssilla. (Sederholm 2000, 40; Niskala 2009.)

4.1.3 Siivilöinti

Siivilöinnillä tarkoitan tässä työssä omien johtopäätöskudelmien punomista, kyseessä ei siis ole absoluuttinen totuus vaan enemmänkin leikki ajatuksella, että olisi mahdollista vähennyslaskun omaisesti käsitellä erilaisia taidesuuntauksia ja niiden ominaisuuksia.

Kuvitellaan siivilä, jonka kolot päästävät läpi yhtymäkohtia ja samankaltaisuuksia kaupunkitaiteen kanssa. Kaikki muu jää kiinni siivilään. Eli kemian termejä soveltaen: suodatetaan käsitetaide, fluxus ja häppening kaupunkitaidesuotimen läpi. Suotimen huokosiin takertuu kaikki "epäpuhdas" eli "ei-kaupunkitaide". Keittolasiin taasen valuu kaikki muu. Nämä osaset taas voidaan havaita liittyvän kaupunkitaitteeseen niillä määritelmillä, joita työssä on esitelty aiemmin.

Kuvio 3. Kaupunkitaiteen siivilöinti. Piirros: Meiju Lampinen.

Siivilöin seuraavia asioita: käsitetaiteen ajatuksen oivalluksesta, fluxuksen leikkisyyttä, yksinkertaistamista, selkeitä konsepteja, pelkän ohjeen teoksen tekemiseen sekä monimediallisuuden. Häppeningistä siivilöityi teos ulkotilassa sekä havahtumisen ajatus suhteessa interventioihin.

Keittolasiin siivilöityy siis ainakin yllä mainittuja asioita. Käsitetaiteen oleellinen anti kaupunkitaiteelle liittyy mielestäni juuri oivalluksen ajatukseen, siihen, että kaupunkilainen voi oivaltaa jotain uutta ympäristöstään kaupunkitaiteen avulla. Kuinka tutulla tilalla voidaan operoida niin, että se nähdään toisin?

Näen fluxuksessa monimediallisena ilmiönä monia yhtymäkohtia kaupunkitaiteeseen. Ajatus siitä, että pelkkä ohje teoksen tekemiseen voi olla teos, liittyy suoraan kaupunkitaideteoskonseptien laatimiseen kokijoille. Juuri tähän Niskala viittaa interventioita käsittelevässä kappaleessa peräänkuuluttaessaan taiteilijoilta konsepteja. Toisaalta kuten Joseph Beyuos sanoi, jokainen voi olla taiteilija. Tätä korostaa myös kaupunkitaiteen vuorovaikutteinen olemus ja sissitaiteilijuuden olemassaolo. Fluxukseen, kuten ei käsitetaiteeseen tai häppeningiinkään, liitetä mitään tiettyä välineistöä tai ilmaisutapaa, vaan vaihtoehdot teoksien toteuttamiseen ovat periaatteessa rajattomat kuten kaupunkitaiteessakin.

Häppeningin yhdistyminen kaupunkitaiteeseen liittyy taiteen viemiseen pois gallerioista, ulos ihmisten ilmoille. Interventioissa on mielestäni sama kaiku kuin häppeningien havahduttamisen ajatuksessa sekä tapahtumallisuudessa. Monet kaupunkikulttuuriin liittyvät ilmiöt aktivismista flash mobeihin (äkillisiin joukkokokoonnutuksiin) ovat vahvasti tapahtumallisia ja näin ajatellen häppeningien jälkien seuraajia.

Kun taas ajatellaan futuristeja ja kansainvälisiä situationisteja, isoksi yhdistäväksi juureksi kaupunkitaiteeseen nousee pyrkimys kiinnittää huomiota arkielämän ja taiteen suhteisiin.

Radikaali avantgarde, johon liitetään futurismi, dada ja surrealismi, pyrki myös kiinnittämään huomiota taiteen ja arkielämän suhteisiin. Radikaali avantgarde pohti, mikä rooli taiteilla on ihmisen elämässä. Voivatko taiteilijat parantaa elämän laatua, vai puuhastelevatko he taiteellisten ongelmien parissa muusta maailmasta piittaamatta? (Sederholm 2000, 23.)

Monet kaupunkitaidetta edeltäneet suuntaukset ovat olleet avantgardea. Irmeli Hautamäki määrittelee kirjassaan *Avantgarden alkuperä* seuraavasti:

1800-luvun loppupuolella avantgarden käsitteellä alettiin tarkoittaa myös taiteellista avantgardea, edistyneintä tai uudistushaluisinta taidetta. Tämä on poliittisuuden ohella toinen avantgardeen liittyvä tärkeä juonne. (Hautamäki 2003, 10.)

Kaupunkitaide tapahtuessaan julkisessa tilassa on aina väistämättä poliittista kuten edellä todettiin. Se pyrkii Niskalan määrittelyn mukaan tuottamaan tavalla tai toisella hyvää myös muille. Voidaanko ajatella, että kaupunkitaide on myös avantgardea?

4.2 Lähi-ilmiöt

Kuten jo aiemmin todettiin, kaupunkitaide on luonteeltaan nuori. Termin teini-ikäisyys näkyy myös tekemässäni mielikuvakyselyssä Esittävän taiteen työharjoitteluseminaarissa, jossa oli läsnä 2.- 5.vuosikurssin opiskelijoita. Pikaisia mielikuvia nostaneen kyselyn pohjalta koin tärkeäksi selvittää, miten kaupunkitaide eroaa nykytaiteen kentällä ympäristötaiteesta, yhteisötaiteesta ja katutaiteesta. Post it –lapuissa esiin nousivat graffitit, katuteatteri ja miimikot, mutta toisaalta myös yhteisö, installaatio, happening ja performanssi. Kiinnostavaa on, että kaupunkitaiteen mielikuvasanalistoissa löytyivät myös sanaparit ”kaikkien oikeus”, ”kuka vain voi”, ”uusia näkökulmia olemiseen”, ”tasa-arvo”, ”löytäminen ja oivallus” sekä ”hyvä mieli ja havainnot”. (Post it –kyselyn vastaukset 1-6.)

Tässä luvussa kaivan kaupunkitaiteen määritelmää lähimailla olevien, sekaannustakin aiheuttavien, taidemuotojen sisältä.

4.2.1 Ympäristötaide ja paikkasidonnainen taide

1960-luvulla suomalaiseen nykytaiteen kenttään levisi uusia virtauksia maailmalta ja muun muassa maataide rantautui Suomeen 1970-luvun alussa. Ympäristötaiteen säätiön internetsivuilla määritellään ympäristötaide seuraavasti:

Ympäristötaideteoksille ei ole olemassa yhtenäistä, valmista kaavaa. Ympäristötaideteokset käyttävät laajasti erilaisia taiteen tekemisen keinoja ja menetelmiä, muotoja ja materiaaleja. – Ympäristötaideteoksella on jokin syy olla siinä ympäristössä missä se on. Teos toimii ja syntyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja joskus myös katsojan/kokijan kanssa. (Ympäristötaiteen säätiö.)

Yllä olevan ympäristötaiteen määritelmän puitteissa voitaisiin todeta ympäristötaiteen olevan yhtä suuri kuin kaupunkitaiteen, mutta Niskalan mukaan ympäristötaide ei perinteisesti ota kantaa paikka- tai aikasidonnaisissa konteksteissa (Niskala 2009). Ympäristötaide on enemmänkin yläkäsite tai yhteinen nimittäjä monelle muulle taiteenlajille, kuten tetaide, kaupunkitaide, julkisen tilan taide ja maataide (Ympäristötaiteen säätiö). Ympäristötaiteen säätiön internet-sivuilta selviää myös, että 1990-luku ja 2000-luvun alku käänivät Suomessa julkisen tilan lopullisesti taiteen tilaksi, ja taiteen paikoiksi alettiin löytää jättömaita, viemärinkansia, mainostiloja ja rakennusaitoja.

[P]uistoista löytyi kivisiä aurinkokelloja, aukioilta pronssiin valettuja eläinten jälkiä, porraskaiteilta kirjoja lukevia hiiriä tai kirkon rappusilta massoittain pikkutakkeja. Tilapäisesti muihin visuaalisiin viesteihin sekoittuvat esitykset mainostiloissa, rakennusaidoissa, liiketiloissa, valaistuksina, ääninä, liikkuvina kuvina. (Ympäristötaiteen säätiö.)

Pysyviä ympäristötaiteen teoksia syntyy prosenttiperiaatteen avulla: kun uusia asuinalueita rakennetaan, rakennusbudjetista varataan vähintään 1 % kohteeseen suunnitellulle taiteelle. Metropolia Ammattikorkeakoulun Arabianrannan koulutuspiirteen etupihalta löytyy hyvä esimerkki ympäristötaiteen teoksesta. Teos on Hannu Sirénin Varjoja (1998). Iso rauta-aita, joka antaa opiskelijalle tunteen koulutuksen olevan vankilamuurien takana. Ossi Naukkarinen kuvailee kyseistä työtä kirjassaan *Ympäristötaide* (Naukkarinen 2003, 44) että työn voi nähdä uhkaavana, koko pihan leikkaavana masana, joka tuo mielikuvan opiskelusta vankilamaisella kurinalaisuudella tai toisaalta sitä voi katsoa puolihumoristisena virnuiluna modernille maalaustaiteelle.

Luettuani Naukkarisen tulkinnat Sirénin työstä tajusin Varjoja -teoksen olevan erinomainen esimerkki ympäristötaiteen teoksesta, jossa kaupunkitaiteelle ominainen paikkasidonnaisuus-määre ei täyty. En osaa lukea teoksesta vaihtoehtoisia tulkintaa, enkä oikein ymmärrä opiskelun viittaamista vankilamaisuuteen, vaikka se onkin ensimmäinen mielikuvani. Teos voisi yhtä hyvin olla minkä tahansa koulun tai laitoksen pihassa ja vankila-mielikuva nousisi todennäköisesti silti esiin. Ympäristötaide ja kaupunkitaide eivät siis automaattisesti ole sama asia.

Paikkasidonnainen taide (site-specific art) taas on olennaisesti suhteessa tapahtumapaikkaansa. Nick Kaye (Kaye 2000, 1) tarjoaa määritelmän paikkasidonnaiselle taiteelle:

Site-specificity, then, can be understood in terms of this process, while a 'site-specific work' might articulate and define itself through properties, qualities or

meanings produced in specific relationships between an 'object' or 'event' and a position it occupies. (Kaye 2000, 1)

1970-luvulta alkunsa saanut paikkasidonnainen taide siis käyttää hyväkseen tilaa, sen muotoja ja rakenteita (Niskala 2009). Helena Sederholmin mukaan se ottaa huomioon myös paikan historiallisen, ekologisen, psykologisen sekä sosiologisenkin luonteen (Sederholm 2000, 96). Niskala (2009) jatkaa, että site-specific taidemuotona käyttää erilaisia toteutustapoja varioiden aina performanssista installaatioihin. Sederholm kuitenkin kirjoittaa, että usein paikkasidonnaiset teokset ovat installaatioita eli kokonaistaide-teoksia, joissa tilaan asetellaan erilaisia elementtejä, joista installaatio muodostuu. Osat ovat jossakin suhteessa toisiinsa esimerkiksi tietyn teeman ympärillä. Kokonaisuus on kollaasi, jossa eri osilla voi olla omia merkityksiään, mutta joka on enemmän kuin osiensa summa. (Sederholm 2000, 97.)

4.2.2 Yhteisötaide ja performanssi

Ympäristötaiteen säätiön mukaan kaupunkitaide luetaan siis ympäristötaiteen ala- tai rinnakkaiskäsitteeksi. Samaan tapaan yhteisötaide ja performanssi voidaan mielestäni ajatella kaupunkitaiteen rinnalle. Kaupunkitaidetta voidaan tehdä yhteisöjen lähtökohdista ja usein se on myös yhteisöllistä, kaupunkilaiset ovat väistämättä yhteisö. Kaupunkitaidetta voi olla olemassa niin kauan, kun on yhteinen (julkinen) tila, jota yhteisö (kaupunkilaiset) käyttävät. Performanssi voi taas olla yksi kaupunkitaiteen mediuumeista, välineistä, joilla tietty havainto maailmasta halutaan julkisessa tilassa osoittaa (Niskala 2009).

Helena Sederholmin mukaan yhteisötaidetta ei voi määritellä ilmaisutavan mukaan, vaan olennaista on, että taiteilija on yhteisön keskellä ja teos syntyy yhteisön kanssa tai yhteisölle (Sederholm 2000, 192). Niskala (2009) lisää, että yhteisötaiteen pääpaino voi olla prosessissa tai lopputuloksessa, mutta usein sillä pyritään luomaan muutosta.

Yhteisötaide on nykyään mukana erilaisissa kylien ja kaupunginosien uudistus-suunnitelmissa sekä matkailun kehittämissuunnitelmissa. Monissa projekteissa on tavoitteena parantaa ympäristön laatua ja kehittää sekä elävöittää yhteistyön tekemisen paikkoja. Yhteistyön tekemisen paikat ovat yleensä julkisissa tai puoli-julkisissa tiloissa kaduilla, slummeissa, sairaaloissa, vankiloissa, kouluissa, näyteikkunoissa, pihoilla, puistoissa, uimarannoilla, ostoskeskuksissa jne. Yhteistyön paikka on keskeinen osa tapahtumaa tai taideteosta. (Lintervo 2011.)

Sederholm muotoilee yhteisötaiteen (ja muidenkin nykytaiteen muotojen) antavan äänen äänettömille, jotka eivät muutoin tulisi kuulluiksi (Sederholm 2000, 116). Kaupunkitaiteessa tehdään näkyväksi huomioita kaupunkitilasta (Niskala 2009).

Performanssi taidemuotona lähti kuvataiteilijoista ja vakiinnutti paikkansa 1960-luvulta eteenpäin (Niskala 2009). Performanssi-esitysten muoto on avoin ja määrittelemätön ja Sederholmin mukaan sanaa käytetään nykyisin niin monenlaisista esityksistä, ettei termi enää ole kovinkaan täsmällinen. Yhteisiksi piirteiksi voidaan kuitenkin hahmotella provokatiivisuus sekä epätavanomaisuus. Taiteilijan keho on aina läsnä ja 1970-luvulta lähtien mukana on käytetty myös elementtejä esimerkiksi musiikista, tanssista, kirjallisuudesta ja sähköisistä medioista, kuten tietokone, videot ja äänisuotimet. Performanssit ovatkin usein multimediallisia. (Sederholm 2000, 189.) Kaupunkitaidekontekstissa ajattelen performanssilla tarkoitettavan nimenomaan teosta tai interventiota, jossa tekijä on fyysisesti läsnä.

Niskalan (2009) mukaan ensimmäiset performanssit ovat kääntyneet kaupungista kiinnostuneiden, arjen löytöretkeilijöiden olemisen tavaksi. Mielestäni tämä on tapahtunut samaan tapaan kuin situationistien metodien kääntäminen esimerkiksi harhailun välineiksi. Esimerkiksi 1960-luvun yksinkertaiset performanssit, kuten Vito Acconcin satunnaisen ohikulkijan seuraaminen siihen asti, kunnes tämä meni sisätiloihin (Niskala 2009), voi toimia nykyisin apuna kaupungin toisin näkemisessä.

4.2.3 Katutaide eli street art

Turku³⁶⁵-kaupunkitaideteoksen kotisivuilla määritellään kaupunkitaidetta tekemällä eroa katutaiteeseen seuraavasti:

Katutaiteesta kaupunkitaide eroaa esimerkiksi siten, että kaupunkitaide tehdään tiettyyn paikkaan ja paikan ehdoilla (Turku³⁶⁵ verkkosivut).

Niskalan (2009) luentomateriaaleista selviää myös, että katutaide eli street art -termi kattaa graffitit, skeittarit, katumuusikot, miimikot sekä katuteatteriryhmät ja se on lähöisin näiden harrastajien toimista. 1970-1980-luvuilta peräisin oleva termi eroaa kaupunkitaiteesta siinä, ettei se ole lähtökohtaisesti paikka- ja hetkisdonnaista toisin kuin esimerkiksi paikkasidonnainen graffiti eli situational graffiti, joka kommentoi ympäristöään. 2000-luvulla syntynyt ilmiö laajentaa ympäristöä ja käyttää sen elementtejä hy-

väkseen, usein materiaaleina on muutakin kuin tussit tai maalit. Esimerkiksi roskiksia voidaan elävöittää lisäämällä tarrasilmät tai verkkoaitaa voidaan kirjoittaa graffitinomaisesti työntämällä siihen muovimukeja. (Niskala 2009.)

Aiemmin luvussa 3 pohdittiin julkista tilaa taiteen alustana ja viitattiin tilan poliittisuuteen. Mielestäni on olennaista, kuka saa päättää, mitä kaikkien yhteisessä tilassa on. Erilaiset aktivistiset toimet, kuten kadunvaltauksset eli streetpartyt, pyrkivät näyttämään, että tila kuuluu kaupunkilaisille. Kuitenkin henkilökohtainen kokemukseni on, että esimerkiksi kadunvaltaustapahtumat ovat usein tietyn ryhmän järjestämiä ja ohikulkijalla on iso kynnyks hypätä mukaan keskellä katua pikniköivien ja tanssahtelevien ihmisten joukkoon. Pitääkö informaation julkisessa, kaikille yhteisessä tilassa olla kaikkien ymmärrettävissä?

Kaupunkitaide on kaikille, kuten kaikki haastateltavani totesivat. Graffitit, breikkarit, skeittarit ja aktivistit sekä muu näihin liittyvä katukulttuuri rajautuu pois kaupunkitaiteen kentältä juurikin sen vuoksi, että kyseiset muodot ovat vain tietyn alakulttuurin harrastajien ymmärrettävissä kuten jo aiemmin todettiin. Graffitit voivat olla makean näköisiä ja tuottaa sitä kautta iloa ja hyvyyttä kaupunkitilaan, mutta perimmäistä viestiä on mahdotonta esimerkiksi minun, joka en ole perehtynyt asiaan, lukea. Katusoittajat, -teatteri sekä miimikot taas jäävät kaupunkitaiteen määritelmän ulkopuolelle, koska heidän esiintymisensä ei yleensä ole sidottu juuri siihen kadunkulmaan, jossa he juuri sillä hetkellä esiintyvät, vaan esitys voitaisiin toteuttaa periaatteessa millä tahansa torilla tai puiston puiden katveessa. Kaupunkitaiteen ei ole myöskään tarkoitus kerätä rahaa toisin kuin monien katusoittajien edessä on avoin soitinkotelo tai hattu.

Suomalaiseen kaupunkikulttuuriin on myös rantautunut havaintojeni mukaan 2000-luvulla enenevässä määrin ilmiö nimeltään flash mob, jonka Niskala haastattelussa (2010) myös jättää pois kaupunkitaiteen määritelmästä sellaisenaan. Niskalan (2009) mukaan flash mob on yllättävä kokoontuminen, jossa osallistujat saavat tehtävän. Tehtävä voi olla esimerkiksi hidastaa (slow motion) tai jähmettyä (freeze) yhtäaikaan samalla paikalla tietyn ajan ajaksi. Flash mobin elementit juontavat juurensa happeningeihin, yhteisötaiteeseen sekä mediataiteeseen ja ensimmäiset flash mobit järjestettiin kierto-
kirjeiden avulla. Nykyisin ihmisiä kutsutaan koolle internetin avulla. (Niskala 2009.)

Flash mobeja käytetään myös vaikuttamisen kanavana, esimerkiksi jo muutamia vuosia on järjestetty Earth Hour -niminen tapahtuma, jossa ympäri maapallon sammutetaan valot yhden tunnin ajaksi. Näin pyritään vaikuttamaan ilmastonmuutokseen. Maailmalla tunnettu flash mob -ryhmä on Improv Everywhere. (Niskala 2009.) Lisäksi esimerkiksi Helsingissä We love Helsinki – yhteisö rakentaa kaupunkikulttuuria erilaisin keinoin.

4.3 Ehdotuksia, luonnoksia vasemmaksi puoleksi

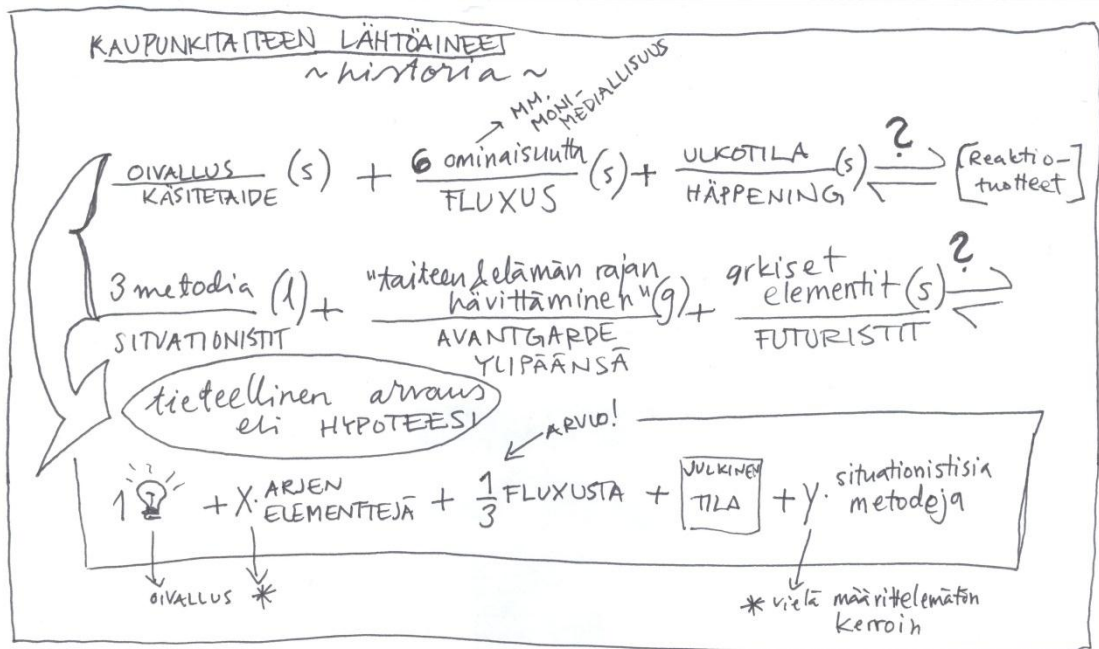
Päädyn luonnostelevaan reaktioyhtälön vasenta puolta eli lähtöaineita kolmelta eri suunnalta. Laadin ensin yhtälön mielikuvista, joita kaupunkitaiteeseen liitetään, koska mielestäni on mielenkiintoista, mitä tapahtuisi, jos kemisti yhdistelisi aineita mutuntumalta. Annoin sattumalle mahdollisuuden onnistua!

Kuvio 4. Kaupunkitaiteen lähtöaineet luonnos 1. Piirros: Meiju Lampinen.

Ensimmäinen luonnos kuvaa hyvin työni lähtökohtia. On olemassa erilaisia käsityksiä ja mielipiteitä, mutta keskustelu on hankalaa, koska ei ole yhteistä nimittäjää. Siksi on mielestäni tärkeää kirjata ylös vielä muotoutumassa olevan ilmiön määritelmiä, jotta ilmiö juurtuisi ja kehittyisi edelleen laajemmalti Suomessa.

Seuraava yhdistely pyrki löytämään historiallisista taustavaikuttajista juuri olennaiset elementit jo aiemmin esitellyn siivilöinnin pohjalta. Päädyn lopputulokseen, että kaupunkitaide tästä näkökulmasta koostuu muun muassa oivalluksesta julkisessa tilassa ja sen esiin tuomisesta fluxuksen ja situationistien esiin tuomin keinoin eli lukemattomia erilaisia mediuumeja hyödyntäen.

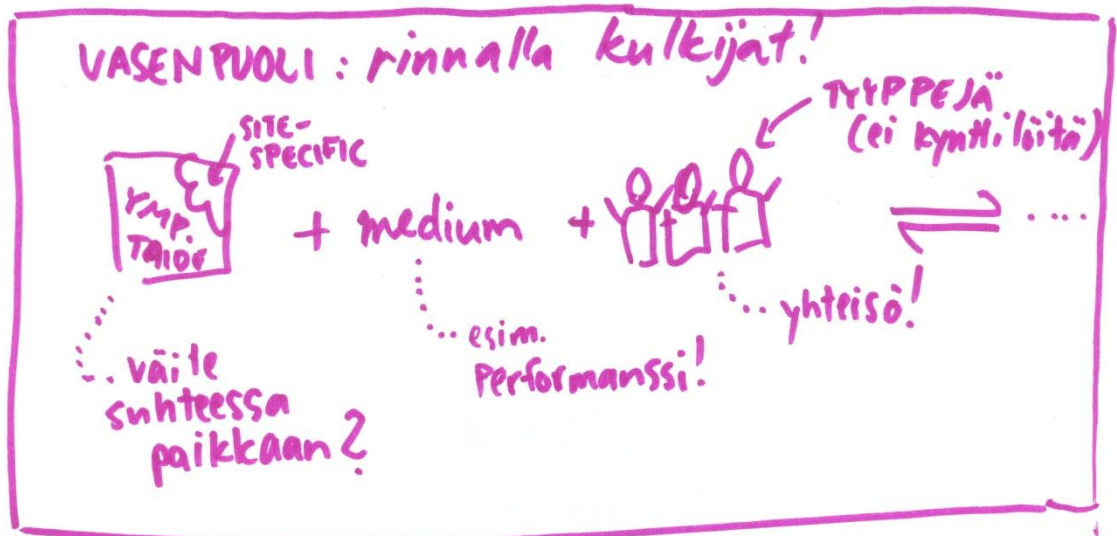

Kuvio 5. Kaupunkitaiteen lähtöaineet luonnos 2. Piirros: Meiju Lampinen.

Tällä kaavalla kaupunkitaide voisi olla oivallus paikan historiasta, ehdotus tulevaisuudeksi tai vaikkapa vain yleensä huomiotta jääneen räystäspotken alleviivaus niin, että muutkin näkevät sen erikoiset kurvit. Lisäksi olennaista tätä kautta on jonkin arkisen elementin mukanaolo. Esimerkiksi jotakin totuttua muokataan uudeksi tai monistetaan toiseen paikkaan kuten vaikkapa edellä olleen esimerkin räystäspotki viedäänkin bussipysäkin yhteyteen. Kuitenkaan yllä oleva ei mielestäni olisi vielä hyvä kaupunkitaiteen teos niillä määritelmillä, mitä aiemmin on esitelty. Ohi kulkiessani en ymmärtäisi, miksi bussipysäkki kaipaakaan räystästä, haluaako se tulla huomioonotetuksi kuten talotkin vai mitä ihmettä? Selvästikään kaikki lähtöaineet eivät tule pelkästään tässä esittelemistäni historiallisista vaikuttimista.

Viimeinen yhtälön vasemman puolen tarkastelu kohdistui taiteenlajeihin, joita ajattelen ikään kuin rinnalla kulkijoiksi. Totesin, että tässä kohtaa on otettava käyttöön murto-osat, koska kyse oli jostakin hyvin lähellä toimivasta, yhtäläisyyksiä lajien välillä oli paljon, mutta olennaisilta osilta eroavaisuuksiakin löytyi. Esimerkiksi ympäristötaitee-käsite muuten täppää kaupunkitaiteeseen aika lailla lukuun ottamatta paikkasidonnaisuutta. Tämän puuttuvan murto-osan voisi täyttää site-spesifillä, näin oltaisiin aika lähellä jonkinlaista kokonaista yksikköä, joka voisi olla yksi kaupunkitaiteen lähtöaineista ja joka tuntui puuttuvan edellisestä luonnoksestani. Jollain tapaa paikkasidonnaisuus tun-

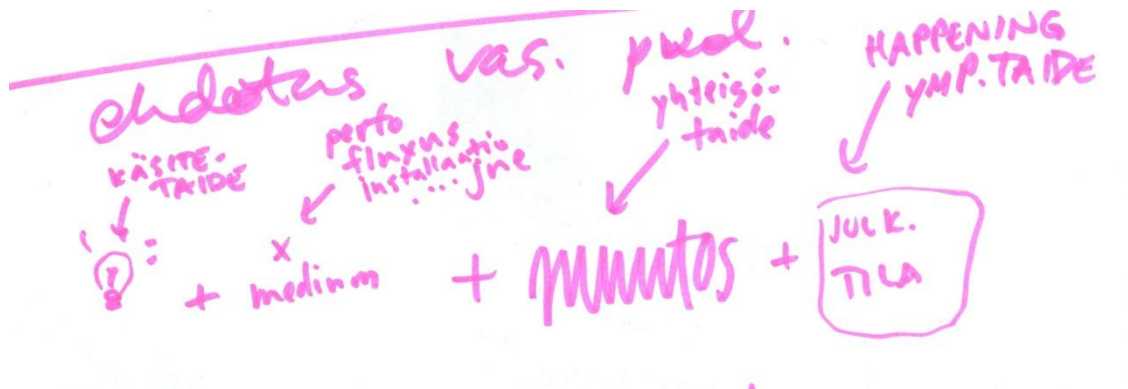
tuu sisältävän minulle myös statementoinnin. Ajattelen, että jotta teos on paikkasidon-
nainen, täytyisi automaattisesti olla jokin syy, miksi se on juuri siinä paikassa.

Kuvio 6. Kaupunkitaiteen lähtöaineet luonnos 3. Piirros: Meiju Lampinen.

Yhtälön vasemman puolen hahmottelu yhteenlaskettaviksi ominaisuuksiksi taiteenla-
jeista osoittautui erityisen haastavaksi, sillä monet esitellyistä suuntauksista olivat rin-
nalla olevia ilmiöitä, kuten ympäristötaide ja yhteisötaide. Performanssi taas näyttäytyi
yhtenä keinona kaupunkitaideteokselle samaan tapaan kuin fluxuksen esiin nostamat
erilaiset taidemuodot installaatioista ääniteoksiin.

Mitä enemmän pohdin katutaiteen ja kaupunkitaiteen eroa, päädyn pohtimaan, mitä on
ylipäänsä kaupunkikulttuuri? Kumpi liittyy kumpaan? On olemassa kaupunkisuunnitteli-
joita kaupungin virastoissa, kaupunkimaantieteilijöitä yliopistoissa ja kaupunkilaisia
kodeissaan ja jokapäiväisessä kaupunkitilassa. Rajanvedot erilaisten määritelmien välil-
lä ovat kiinnostavia, mutta päätin palata työni päätehtävään eli tutkia kaupunkitaiteen
luonnostelua osana historiallista jatkumoa. Rajasin kaiken muun kaupunkilaisten kau-
punginkäyttöön liittyvän pois tarkastelusta unohtaen myös katutaiteen ja päädyin seu-
raavanlaiseen luonnokseen numero neljä reaktioyhtälön vasemmasta puolesta.

Kuvio 7. Kaupunkitaiteen lähtöaineet, luonnos 4. Piirros: Meiju Lampinen.

Ympäristötaiteen luonne ulkotilassa, yhteisötaiteen taiteilijan tuleminen keskelle yhteisöä ja halu muutokseen tuntuivat olevan olennaisia osasia liittyen kaupunkitaiteeseen. Paikkasidonaisuus on kaupunkitaiteen lähtökohta, kaupunkitaide ammentaa tilasta. Yhteiseksi luonnokseksi vasemmasta puolesta syntyi kuva, joka jäsentää kaupunkitaiteen lähtöaineiden suhdetta historialliseen taustaan taiteenlajien jatkumossa. Oivalluksen ajatus juontaa juurensa käsitetaiteeseen, muun muassa performanssi ja fluxus tarjoavat mediuumeja kaupunkitaiteelle. Yhteisötaiteen ajatuksen muutoksesta ja vuorovaikutteisuudesta yhdistän kaupunkitaiteen statementteihin, kommentteihin, ehdotuksiin ja alleviivauksiin. Häppeningit loivat pohjan taiteen tulemiselle julkisiin tiloihin.

5 Reaktioyhtälön oikea puoli eli kaupunkitaiteen reaktiotuotteet

Luvussa viisi tarkastelen reaktioyhtälön oikeaa puolta eli reaktiotuotteita. Mitä voidaan ajatella kaupunkitaiteen aiheuttavan, synnyttävän ja jättävän jälkeen? Hahmottelen kaupunkitaiteen määritelmää tätä kautta kahden suomalaisen isomman, toisistaan poikkeavan kaupunkitaidekokonaisuuden avulla peilaten samalla kaupunkitaidetta Suomessa juuri nyt, 2010-luvun alkutaipaleella.

Käytän esimerkkeinä Ursula Hallaksen ja Maaria Tuhkusen vetämää kaupunkitaidetyöpajaa MOOOT – Mullakin On Oikeus Olla Täällä, jossa osallistujien kanssa toteutetaan erilaisia interventioita julkiseen tilaan tiettyjen teemojen kautta. Keväällä 2010 alkanut työpajahanke osallistaa ihmisiä tutkimaan kaupunkiympäristön ja ihmisen suhdetta. Se on osa Teatteri Venuksen yleisötyötä ja sen on tarkoitus jatkaa vuoden 2012 loppuun.

Tiedot perustuvat Hallaksen ja Tuhkusen haastatteluun sekä Hallaksen opinnäytetyöhön ja työpajan internetissä olevaan sisältökuvaukseen, joka on myös liitteenä.

Toinen esimerkki on Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaan kuuluva Turku³⁶⁵ -vuosi arjen löytöretkeilyä – kaupunkitaidekokonaisuus, jonka taiteellisena johtajana toimii haastattelemani Meiju Niskala. Turku³⁶⁵ kestää koko vuoden 2011 sisältäen yhteensä yli 160 tapahtumapäivää. Toimin myös osana työryhmää taiteellisen johdon assistentin ominaisuudessa. Lähteinä ovat Niskalan haastattelun lisäksi teoksen nettisivut, omatkokemukseni sekä hankkeen työsuunnitelma.

5.1 MOOOT – Mullakin On Oikeus Olla Täällä

Hallaksen (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu) mukaan MOOOT – työpajat, joiden lyhenne tulee sanoista mullakin on oikeus olla täällä, ovat kaikille ihmisille. Hallas kirjoittaa taiteellis-pedagogisessa opinnäytetyössään *Teatteripedagogiikkaa Punkhengessä* MOOOT-toiminnan painottavan jokaisen ihmisen taitelijuuutta.

Kaupunkitaiteen juuret ovat kuvataiteessa ja usein ne ovat myös ammattitaiteilijoiden toteuttamia teoksia, performansseja ym. Kaupunkitaiteen tekeminen työpajatyöskentelynä painottaa jokaisen ihmisen taitelijuuutta. Teatteripedagogin tai ohjaajan tehtävänä on virittää, innostaa ja luoda ilmapiiriä, joka synnyttää luottamusta sekä uskoa omiin ideoihin ja osaamiseen. Etsimme toiminnallemme uusia toteutuksen muotoja ja yhteistyökumppaneita. Samalla pyrimme määrittelemään sitä mitä on kaupunkitaide. Kaupunkitaidetyöpajassa liikutaan teatterin, esitystaiteen, käsitetaiteen, performanssin ja installaatiotaiteen välimaastossa, jossa tehdään muun muassa pienimuotoisia esityksiä, eksperimenttejä ja tekoja kaupunkitilaan. (Hallas 2010, 19-20.)

Hallaksen kuvailusta huomataan, että kyseessä on nimenomaan interventioihin keskittyvä työpaja, jossa työtapoja ja ajatuksia lainataan monista juuri tässäkin työssä esitellyistä taidemuodoista. Haastattelussa (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu) selviää, että MOOOT:in toivotut vaikutukset keskittyvät myös yksilötasolle: työpajaan osallistuvilla jotakin liikahtaa sekä sisäisesti että ulkoisesti. Jokaisen oma oivallus on olennainen. Tuhkunen nostaa esiin myös tietoisuuden soveltavasta teatterista lisääntyvän työpajojen kautta.

MOOOT-toiminnan tavoite on haastaa ihmisiä yhdessä etsimään uusia tapoja käsitellä, havainnoida ja kokea yhteistä tilaa. Kaupunkitaide mahdollistaa yhteis-

kunnallisten ilmiöiden pohdiskelun kaupunkitilassa tapahtuvien tekojen kautta, ruohonjuuritasolla. (liite 1.)

Työpajoihin voi siis osallistua kuka vain, ikäjakauma jo toteutuneissa työpajoissa on ollut aina 18-vuotiaista 82-vuotiaaseen. Suurin osa mukanaolleista on ollut nuoria aikuisia ja taideopiskelijoita. Työpajan vetäjiä innostaisi saada mukaan myös niin sanotusti tavallisia kansalaisia, joilla ei ole vielä mitään konventioita, kuinka "taidetta" tulisi tehdä. Työpajat ovat olleet viikonlopun mittaisia lukuun ottamatta pilottityöpajaa, joka toteutettiin huhtikuussa 2010 kolmen viikon aikana arkipäivisin. (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu.) Hankkeen Facebook-tiedoista selviää, että vuonna 2011 työpajoja järjestetään sekä Helsingissä että Turussa ja työpaja sijoittuu aina kolmen viikon ajalle sisältäen 12 työskentelypäivää. Työpajojen idea on olla matalankynnyksen toimintaa niin, että mahdolliset maksut syntyvät vain materiaaleista ja nimellisestä osallistumismaksusta. Toimintaa järjestetään myös kohdennetusti tietyille ryhmille esimerkiksi terveydenhuollon tai kulttuurin toimijoille. (liite 1.)

Tuhkunen sekä Hallas (2010) kuvaavat haastattelussa työpajan koostuvan yhteisestä startista aamulla kotipesästä, joka on ollut esimerkiksi Teatteri Universum Helsingin Punavuoreessa. Aamut aloitetaan virittämällä ryhmä päivän teemaan erilaisilla ele- ja kontaktiharjoitteilla. Päivän aikana annetut tehtävät voivat olla paritehtäviä, yksin toteutettavia, pienryhmissä tai koko ryhmän kanssa yhdessä pohdittavia. Esimerkkitehtävinä vetäjät mainitsevat tehtävät tutkia rytmiä tai kontaktia. "Suunnitellaan muille ikään kuin lahja, mitä sitten kaikki tekee" (Hallas&Tuhkunen 2010, haastattelu).

Päivän teemana voi olla esimerkiksi peli. Silloin aamulla pohditaan, mikä tekee pelistä pelin. Viritysharjoitukset lämmittävät tiettyjen sääntöjen pariin ja työpajalaisten tehtäväksi tulee luoda peli kaupunkitilaan. Pelit pelataan ja on mahdollista, että yhdestä kokeilusta syntyy kokonainen uusi idea. Kaikki työpajassa kehitelty on koko ajan auki jatkokehittelylle. Yhteisöllisyys nousee esiin myös oman idean ohjeistamistilanteessa. Koko ryhmä ihmisiä on sillä hetkellä juuri sinua varten ja valmiina kokeilemaan ajatuksiasi käytännössä. Vetäjät kannustavatkin käyttämään joukkovoimaa ja työpajoissa syntyneitä kontakteja myöhemminkin. (Hallas&Tuhkunen 2010, haastattelu.)

Molemmat haastateltavat korostavat, että tämäntyyppisessä toiminnassa ryhmäprosessi on olennaisessa osassa. On tärkeää, ettei ole kiire ja asioita voi kehittää ja kypsyttellä

rauhassa ja toisaalta kokeiluja ehditään tehdä tarpeeksi. Omien havaintojen ja tunte-
muksien jakaminen saattaa synnyttää uusia ajatuksia muussa ryhmässä. (Hallas &
Tuhkunen 2010, haastattelu.)

Hallas kertoo haastattelussa esimerkin Kajaanin työpajassa toteutetusta aktiosta. Ryh-
mä käveli meditatiivisesti automarketin parkkipaikalla ostoskärryjen kanssa, heillä ei
ollut mielessä mitään varsinaista statementtia, väitettä tai julistusta, vaan he halusivat
kokeilla, mitä tapahtuu, mitä teko ihmisissä herättää. Tapahtuma aiheutti ohikulkijoissa
monenlaista hämmästyä ja paikallislehden toimittajan haastattelussa läsnäolijoita teko
assosioitui kiireiseen elämäntyyliin. (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu.)

MOOOT-hankkeen vaikutukset ulottuvat laajemmalle kuin vain työpajojen osallis-
tajiin. Taiteellinen toiminta viedään sinne, missä sitä ei yleensä tavata – ihmisten
keskelle kaupunkitilaan. Parhaimmillaan syntyy uudenlaisia kohtaamisia ja elä-
myksiä, jotka saavat kaupunkilaiset katsomaan ympäristöään uusin silmin ja
tuottavat yhteisöllisiä kokemuksia siitä, miten jokaisen on mahdollista vaikuttaa
yhteisen fyysisen ja sosiaalisen tilan turvallisuuteen ja viihtyisyyteen. (liite 1.)

Mielestäni ostoskärryperformanssi on hyvä esimerkki MOOOT-hankkeen itse itselleen
kirjaamista vaikutuksista.

Hankkeen on tarkoitus jatkua vuoteen 2012 ja kysyessäni Hallakselta ja Tuhkuselta
arvioita ja toiveita MOOOT:in tulevaisuudelle, Tuhkunen toteaa:

Jäljet ovat hentoja, pieniä ja toisaalta, kun heität kiven veteen niin sellaisia ren-
kaita...eihän taiteesta voi ikinä tietää (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu).

Hallas visioi, että MOOOT:in kaltaista toimintaa voitaisiin järjestää monessa eri kau-
pungissa niin, että kaikilla olisi yhteinen idea kaupunkitaiteen merkityksestä, mutta
toteutustavat voisivat olla moninaisia. Myös idea taiteen hyötykäytöstä muilla alueilla,
kuten rakennusfirmojen työntekijöille pidettävillä pajoilla innostaa Hallasta. "Luovuutta
inspiroivia kaupunkitaidekokeiluja!" (Hallas & Tuhkunen 2010, haastattelu).

Tuhkunen herkuttelee ajatuksella, että kaupunkitaide leviäisi eri osa-alueille niin, että
ihmiset ottaisivat sen omakseen. Syntyisi erilaisia työ- tai opiskeluporukoita, jotka al-
kaisivat tehdä keskenään MOOOT:in kaltaista toimintaa. Vaikkapa lääkäriaseman po-
rukka päättäisi, että lauantain päätteeksi lähdetään tekemään kaupunkitaidetta! (Hallas
& Tuhkunen 2010, haastattelu.)

MOOOT-hanke pyrkii siis pohtimaan ryhmän kanssa yhteiskunnallisia ilmiöitä kaupunkitilassa tapahtuvien tekojen kautta, ruohonjuuritasolla (liite 1.). Se käyttää työvälineenään kaupunkitaidetta, sen erilaisia rakenteita ja taiteellisia muotoja, kuitenkin pyrkimättä valmiisiin teoksiin vaan herättämään osallistujissa sekä kaupunkilaisissa uusia oivalluksia. Työpajojen ohjaajat toimivat katalyytteina.

5.2 Turku³⁶⁵ – vuosi arjen löytöretkeilyä

Turku³⁶⁵-teoksen taiteellinen johtaja Niskala kuvailee haastattelussa Turku³⁶⁵-teosta kollaasimaiseksi, jonka tarkoitus on tehdä hyvää Turulle ja juurruttaa samalla kaupunkitaideteen käsitteitä (Niskala 2010, haastattelu). Hankkeen työsuunnitelmasta selviää, että teosten teemat liittyvät tiiviisti Turkuun ajan, paikan, ilmiöiden ja toiveiden muodossa ja että lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, poikkitaiteellis-tieteellisyys, uudet taide muodot, yllättävyys ja julkinen tila. Turku³⁶⁵ on osa Turun Euroopan kulttuuripääkaupunkivuotta ja se muodostuu neljästä eri osiosta, joita kutakin esittelen pääpiirteissään sekä avaan muutamaa jo toteutunutta teosta. Liitteenä on hankekuvaus Turku2011-säätiön nettisivuilta.

Turku³⁶⁵ – vuosi arjen löytöretkeilyä -teos koostuu Ulkoilmaosastosta, Taideklinikasta, Leikkikavereista sekä Kalenterista Arjen löytöretkeilijöille. Kuten jo aiemmin mainittiin, kalenteri sisältää 52 kaupunkitaidetehtävää, joita vuoden aikana voi toteuttaa kuka vain kaupunkilainen, sekä raportoida kokemuksistaan nettiin. Lisäksi tehtävillä on omat kummitaiteilijansa sekä -kouluryhmänsä, joiden toteutukset julkaistaan hankkeen nettisivuilla www.arjenloytoretkeilijat.fi. Vuoden aikana sivuille muodostuu siis oikea kaupunkitaideteen galleria niin sissitekijöiden kuin taiteilijoidenkin toimesta. 2011 vuoden jälkeen sivustot onkin tarkoitus muokata suomalaiseksi kaupunkitaideteen tietopankiksi.

Ulkoilmaosaston teokset on käsikirjoittanut teoksen taiteellinen johtaja Meiju Niskala.

Ulkoilmaosaston teokset koostuvat julkiseen tilaan toteutetuista esityksistä sekä julkista tilaa kommentoivista ja taideleikkiin kannustavista teoksista (Turku³⁶⁵ verkkosivut).

Taideleikkiin kannustavista teoksista esimerkkinä toimii hyvin helmikuussa 2011 toteutettu Matkataidetta tuntemattomalle ystävälle -teos, jossa kuuteen eri bussiin Turussa

kiinnitettiin matkataidelaatikoita, joissa oli ohjeistus tarttua laatikossa olevaan tussiin ja korttiin ja antaa kynän kaartua bussin kurvien myötä ja tärinä mukulakivien katujen mukaan. Näin syntyneet teokset bussimatkateijit nimesivät ja kirjoittivat mukaan vielä ystävänpäivätervehdyksen tuntemattomalle turkulaiselle. Kortit jaettiin ystävänpäivänä vapaaehtoisista koostuneiden Ystävänpäiväposteljoonien kanssa opiskelijayksiyöihin sekä vanhainkoteihin. Teos on mielestäni hyvä esimerkki vuorovaikutteisesta teoksesta, jossa taiteilija on luonut konseptin, jota kaupunkilainen, tässä tapauksessa bussimatkustaja, käyttää luodakseen iloa. Kortteja taiteiltiin viikon aikana yli tuhat. Toki mukana oli myös perinteisiä takapenkin sensuroitavia tervehdyksiä, mutta yllättävän vähän. Myöskään busseja ei sotkettu juuri ollenkaan.

Leikkikaverit-osio toteutetaan yhdessä suomalaisesta populaarikulttuurista tunnettujen taiteilijoiden tai ajattelijoiden kanssa niin, että heille ominainen osaaminen käännetään kaupunkitaiteen konseptiksi. Esimerkiksi filosofi Ilmari Helin saapuu elokuussa seilamaan Aurajokea viikon ajaksi palauttaen filosofian keskelle kaupunkia ja eräs laulajatar istuu taksin takapenkillä odottaen satunnaisia matkustajia ja tarjoaa henkilökohtaisen keikan keskellä päivää. Mukaan on kutsuttu myös kansainvälisiä leikkikavereita, joista esimerkkinä on Willi Dorner. Hän on itävaltalainen koreografi, joka toteuttaa fyysisiä teoksiaan tanssijoiden, parkouraajien ja sirkuslaisten kanssa kaupungin epätiloihin. Turussa hänen teoksensa Urban Drifting nähdään elokuun 21. päivä.

Yhteisöllisin osio teoksesta on Taideklinikka, jolla

--erilaiset ryhmät ja yksityishenkilöt tekevät osaamisensa ja kiinnostuksensa pohjalta heille räätälöidyn kaupunkitaideteoksen julkiseen tilaan. Ryhmä voi olla muodostunut esimerkiksi harrastustoiminnan, ammatti-identiteetin, yhteisten mielenkiinnonkohteiden tai ystävyuden kautta. (Turku³⁶⁵ verkkosivut.)

Taideklinikalle voi siis ilmoittautua kuka vain yksityishenkilö tai ryhmä. Mukana olevia ryhmiä teoksineen ovat esimerkiksi Turun Akateemiset Amatööri Grillaajat, insinööriporukka, joka haluaa nostaa esiin Turun vanhat raitiovaunureitit, sillä heidän statementtinsa on raitiovaunut takaisin Turkuun. Teos toteutetaan toukokuun 19. yöllä kävelemällä kalkkikoneen kanssa kaikki Turun entiset linjastot läpi frakkeihin pukeutuneena. Teos videoidaan. Toinen hyvin erityyppinen esimerkki on Saarni, 15-vuotias musiikki-
luokkalainen, jonka havainto kaupungista oli, että odottaminen ja jonottaminen on tylsää. Saarni ideoi odottajien piristykseksi Oodin odotukselle, jota sai kuunnella vanhassa puhelinkopissa soittamalla ilmaisnumeroon keskellä Turun Kauppatoria helmikuussa.

Kolmantena esimerkkinä haluan nostaa esiin Aurajoen Asiallisen Lauluryhmän, kuoron, joka koostuu taiteen ammattilaisista. He saapuivat klinikalle saadakseen jonkin suunnan tekemisilleen, he halusivat levittää hyvää. Klinikalla konseptoitiiin kuorolle teos, jossa työtoverit saivat vinkata sellaisen työkaverin, joka kaipaisi piristystä kesken työpäivänsä. Oli syynä sitten alati kaatuileva tietokone tai pitkään määräaikaisena jatkettu työsopimus, kuoro räätälöi valituille ilmiannetuille henkilökohtaisen ylistys- ja tsemppi-laulun, jonka he käyvät huhtikuussa esittämässä yllättäen koko työyhteisön.

Haastattelussa Niskala toteaa, että koko vuoden teoksen tavoitteena on juurruttaa kaupunkitaiteen käsite ja sen sanastoa. Olennaista Niskalan mukaan on myös saada näkyville ero katutaiteeseen. Lisäksi tarkoituksena on pilotoida, että mitä jos asiat olisivatkin näin tai noin. Näyttää kaupunkilaisille malleja ja antaa vinkkejä eikä suinkaan loppuratkaisuja. (Niskala 2010, haastattelu.) Hankkeen työsuunnitelmasta käy lisäksi ilmi, että missiona on saada turkulaiset tutustumaan tätä kautta uusiin taidemuotoihin sekä rohkaista toimimaan arjessaan luovasti myös vuoden 2011 jälkeen.

Tulevaisuudessa kaupungin kiinnostavaa imagoa kun ei synnytetä maksullisilla speaktaakkeleilla, vaan sen lumovoima liittyy kokemuksiin, joita kaupunki onnistuu tarjoamaan arjessa, kulman takana ja sillan alla (ote Turku³⁶⁵:n työsuunnitelmasta).

5.3 Ehdotus oikeaksi puoleksi

MOOOT-hanke keskittyy mielestäni interventioihin ja yhteisöllisyyteen pohtiessaan osallistujiansa kanssa, miten ihminen kohtaa kaupunkiympäristöä ja muita ihmisiä siellä ja pyrkii tätä kautta luomaan iloa ja oivalluksia kaupunkitilasta. Turku³⁶⁵-hanke puolestaan operoi monella eri tasolla: se tarjoaa syötteitä interventioihin kalenteritehtäviensä kautta, toimii yhteisöllisesti Taideklinikallaan tuottaen kuitenkin teoksia sekä levittää kaupunkitaidetietoisuutta myös muiden taiteen alojen piiriin Ulkoilmaosastolla sekä Leikkikavereissa. Molempia yhdistää halu juurruttaa kaupunkitaidetta Suomeen. Millaisia muita yhdistäviä tekijöitä näistä voitaisiin löytää ajatellen kaupunkitaiteen reaktiotuotteita?

Kulttuurituottajat Paula Kemppainen ja Riina-Maija Kotilainen pohtivat opinnäytetyösään *Kuka jätti tuolin? Kaupunkilaisten kokemuksia kaupunkitaiteen perustelijana* sitä, kuinka kaupunkilaiset kokevat kaupunkitaiteen. Tutkittuaan kyselylomakkeilla Turun Olohuone 300, 42km² -kaupunkitaidefestivaaleilla kolmen teoksen katsojakokemuksia he tulevat johtopäätökseen, että tärkeiksi positiivista kokemusta vahvistaviksi piirteiksi nousevat muun muassa teosten helposti lähestyttävyyden, positiivisuus, puhuttelevuus ja yllättävyys (Kemppainen & Kotilainen 2009, 45).

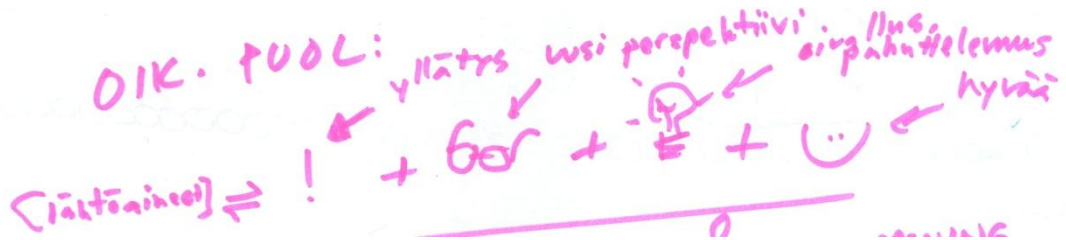
Mitä voidaan ajatella kaupunkitaiteen aiheuttavan, synnyttävän, jättävän jälkeen? Pohdiessani esittelemieni hankkeiden reaktiotuotteita totesin, että voidakseni laatia ehdotuksen oikeaksi puoleksi minun olisi pitänyt tutkia MOOOT-työpajojen osallisujien sekä Turku³⁶⁵-teoksen kokijoiden reaktioita. Siksi ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälön oikeaksi puoleksi pohjautuu Kemppaisen ja Kotilaisen tutkimustuloksia soveltaen puhtaasti ajatteluuni sekä haastatteluistani esiin nousseisiin huomioihin.

Olohuone 300, 42 km² –festivaalin kyselyn tuloksia on haastavaa soveltaa MOOOT -hankkeeseen, sillä se rajautuu vahvasti pois teoskontekstista. Kuitenkin työpajatyökentelystä löytyy viitteitä nimenomaan kaupunkitilan yllätykselliseen käyttöön. Muut määreet toteutunevat interventioissa myös usein, mutta ne eivät tunnu pääasiallisilta tavoitteilta, kun työpajojen perimmäinen tarkoitus on tutkia kaupunkitilaa.

Kemppaisen ja Kotilaisen löytämien positiivista kokemusta vahvistavien määreiden (helposti lähestyttävyyden, positiivisuus, puhuttelevuus, yllättävyys) läpi siivilöitynä esittelemäni Turku³⁶⁵-kokonaisuuden teokset saavat miettimään, mistä osista helposti lähestyttävyyden esimerkiksi koostuu. Yli 1000 matkakaidekortin palautuminen vaikuttaa minusta siltä, että vuorovaikutteinen teos oli helposti lähestyttävä. Luulen, että siihen vaikutti teoksen selkeä konsepti selkeine ohjeineen sekä houkuttelevine kuvituksineen.

Eriyisen kiinnostavaa on pohtia puhuttelevuuden käsitettä. Nouseeko teoksen puhuttelevuus nimenomaan siitä, että teos on kiinni arjessa? Vai kenties siitä, että kaupunkitaiteelle on ominaista jokin selkeä väite, oli se sitten kaunistaa ruma paikka tai toivoa raitiovaunuja takaisin?

Molempien esiteltyjen kaupunkitaidekonseptikokonaisuuksien toiveena on luoda ihmisille mahdollisuus käyttää kaupunkitilaa toisin, kokea siinä ja keskellä arkeaan. Ilahduttaa ja kuitenkin näyttää muutoksen paikkoja sekä tuoda taide yllätyksellisiin paikkoihin. Kaupunkitaide voi olla hetkellinen kokemus tai siitä voi jäädä joksikin aikaa fyysinen todiste, että tässä on tapahtunut jotain. Näiden pohdintojen kautta päädyin seuraavaan kuvaan kaupunkitaiteen reaktioyhtälön oikeasta puolesta:

Kuvio 8. Luonnos reaktioyhtälön oikeaksi puoleksi. Piirros: Meiju Lampinen.

Tämän johtopäätöksen mukaan kaupunkitaide yllättää meidät arkemme keskellä, tarjoaa uusia näkökulmia. Väittäessään jotain maailmasta voi se tuoda myös uuden oivaluksen tai puhutella kohtaajaansa. Lisäksi se tuo mukanaan jotain hyvää. Voidaanko näin ajatella taiteesta ylipäänsä? Mitkä kaikki määreet osuvat vain kaupunkitaiteeseen? Väistämättä tulee mieleen myös ajatus tieteestä, vaikkapa kosmologiasta. Usein avaruuteen liittyvät tutkimustulokset yllättävät, tuovat uutta perspektiiviä, antavat ajattelamisen aihetta. Mutta tuovatko tieteen tulokset automaattisesti hyvää?

6 Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi

Tutkimukseni tarkoitus oli löytää kaupunkitaiteen määritelmä reaktioyhtälön muodossa. Siivilöityäni historiallisia vaikutteita sekä peilatesani kahta suomalaista kaupunkitaidehanketta huomasin synnyttäneeni monia vaihtoehtoisia reaktioyhtälöitä. Näin arvelinkin tapahtuvan enkä itse asiassa enää koe ehdottoman tarpeelliseksi absoluuttisen määritelmän laatimista vaan määritelmän kirjon esiin nostamista.

Kokemustani kaupunkitaidetietoisuuden lisäämisen tarpeesta vahvistavat myös samalle kaupunkitaidekurssille kanssani osallistuneiden kanssaopiskelijoideni mielipiteet. Kysyin heiltä sähköpostitse, kuinka he määrittelisivät kaupunkitaiteen ja mitä he ajattelevat sen tarpeellisuudesta teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Seitsemästä opiskelijasta vastasi yh-

teensä neljä, joista kolme oli jo käyttänyt kurssilla oppimaansa työssään teatteri-ilmaisun ohjaajana. Neljäs näki mahdollisena käyttää oppimaansa, kunhan ensin ehtii hieman syventää tietojaan.

Sähköpostihaastattelustani kävi ilmi, että kaupunkitaidekurssilta saatiin kahdenlaista oppia. Kutsun niitä ”sisäisiksi opeiksi” ja ”ulkoisiksi opeiksi”. Sisäisillä opeilla tarkoitan havaintoja, joilla kurssilaiset olivat laajentaneet itse teatteri-ilmaisun ohjaajuuttaan ja ulkoisilla taitoja, joita he olivat oppineet käytettäväksi työssään esimerkiksi ryhmien kanssa. Sisäisistä opeista mielestäni olennaisinta oli, että kurssi oli avannut silmiä oman ympäristönsä uudelleen katseluun. Tämä ”havaintokyvyn herkistyminen” oli koettu ehdottoman hyödylliseksi teatteri-ilmaisunohjaajalle. Itse ajattelen kaupunkitaiteen metodien toimivan TIO:n työkalupakissa myös ikään kuin pääntuleetusvälineinä. Esimerkiksi erilaiset situationistien käyttämät metodit avaavat uusia näkymiä ympäristöön ja käsiteltäviin aiheisiin. Esiin nousi myös se, että kaupunkitaiteessa on mietittävä erityisen tarkkaan samoja asioita kuin perinteisessä ja uudessa teatterissa eli mitä teoksella halutaan sanoa, mikä on sen väite, millä keinoilla se operoi, kenelle se on ja miksi se on.

Ulkoisista opeista suurin anti oli ollut opiskelijatovereilleni työkalut kaupunkitaiteen tekemiseen ryhmän kanssa tai sen soveltamiseen muissa koulu- tai työtehtävissä. Opiskelijakollegani olivat tulleet tietoiseksi julkisen tilan vaateista. Kuinka teoksiin suhtaudutaan ja kuinka teoksen lukemiseen vaikuttaa, jos esimerkiksi se uhkaa ohikulkijoita. Julkinen tila nähtiin myös oivana esitystilana ja kaupunki ylipäänsä temmellyskenttänä.

Kaupunkitila huutaa poikkeamia, elävöittämistä, aktivismia! Liidut tiskiinkin ja kaupunki takaisin niille, joille se kuuluu! (Sähköpostikyselyn vastaukset.)

Ilahduin vilpittömästi saamistani vastauksista, sillä oma kokemukseni kaupunkitaiteesta oli samankaltainen. Tietenkin täytyy muistaa, että kurssin opiskelijamäärä oli pieni (yhteensä kahdeksan opiskelijaa itseni mukaan luettuna) ja kolme jätti vastaamatta kyselyyni. Pienestä otannasta huolimatta koen, että olen oikeilla jäljillä väittäessäni, että kaupunkitaidetietoisuus on erinomainen lisä teatteri-ilmaisunohjaajan työkalupakkiin samalla tapaa kuin vaikkapa devising-prosessin vaiheiden tiedostaminen. Esitellessäni puolivalmista opinnäytetyötäni opinnäytetyöseminaarissa maaliskuussa 2011 kohtasin hämmentävän keskustelun kaupunkitaiteen tiukan määrittelyn tarpeesta ja vastustuk-

sesta sen hyvää tekevää luonnetta kohtaan. Koin, että työni tarpeellisuus tässä ajassa kasvoi eksponentiaalisesti sillä hetkellä.

Keskustelussa nousi esiin kaksi kovaa p-kirjaimella alkavaa sanaa: poliittisuus ja positiivisuus. Vihaa herätti kaupunkitaiteen ahdistavaksi oletettu positiivisuus ja olematon poliittisuus, vaikka kaikki julkisessa tilassa tapahtuvat teot ovat automaattisesti väitteitä maailmasta. Rafael Ahola (2010), joka oli yksi kaupunkitaidekurssin osallistujista, muotoilee asian seuraavasti teatterihistorian kaupunkitaidetta käsittelevässä proseminaarissaan:

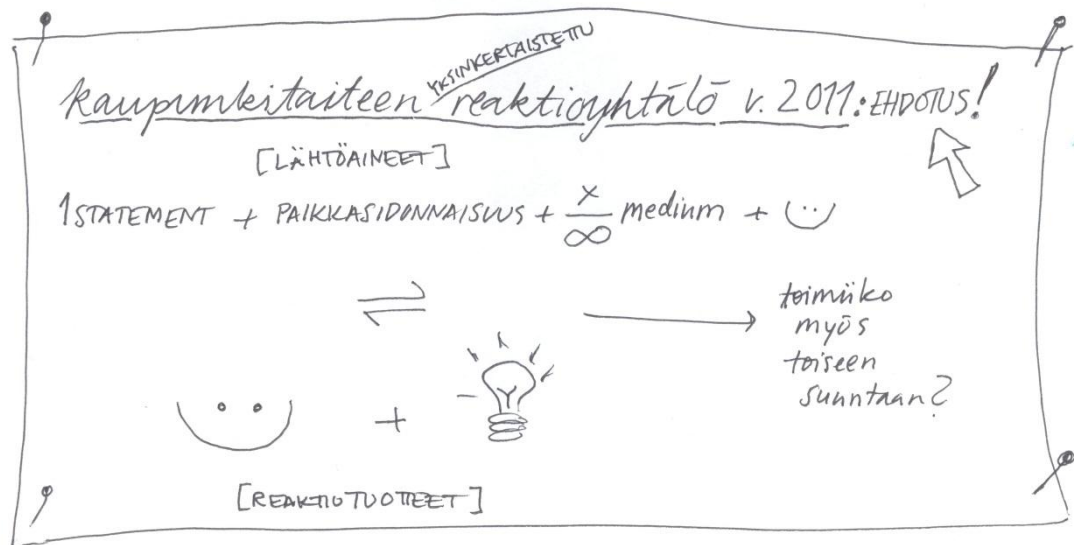
Kaikki yhteisessä tilassa tapahtuva toiminta ja käyttäytyminen ovat väitteitä maailmasta, sillä ne ovat automaattisesti suhteessa ympäristönsä elementteihin. Esimerkiksi vahvasti humalainen pukupäinen mies on erilainen väite maailmasta perjantai-iltana tai tiistai-iltapäivällä, Töölössä tai Jakomäessä, tervehtiessään iloisesti ohikulkijoita tai oksentaessaan kukkapuskaan. Luemme kaikkea ympärillä tapahtuvaa sovittaen sitä ympäristön normeihin ja erityispiirteisiin. Ihmisiltä vaaditaan sitä, että he ovat tietoisia ympäristönsä säännöistä, joiden mukaan esimerkiksi piknikin pitäminen Kaivopuistossa on normaalia ja sallittua, mutta Kampin Narinkkatorilla se on selkeästi väite maailmasta. Kuitenkaan ei välttämättä ole selvää mikä tekijöiden väite on ollut ja millaisena se siirtyy katsojalle. (Ahola 2010, 7)

Kun taiteilija (tai kaupunkilainen) tekee julkiseen tilaan väitteen ja haluaa myös muiden ymmärtävän sen ja näin saavan alulle jonkinlaisen muutoksen, ajattelen olevan erityisen tärkeää tiedostaa teoksen lähestyttävyyttä. Tästä päästään seminaarissa kaupunkitaiteen ympärille laskeutuneeseen, ahdistavaksi koettuun positiivisuuden viittaan. Julkisessa tilassa, joka on kaikille yhteistä, on oltava aina myös valinnan mahdollisuus.

Jos väite puetaan ”negatiiviseen” viittaan, esimerkiksi luotaan pois työntävään meluun, valitsen henkilökohtaisesti kulkea kauempaa. Väite menee minulta ohi ja vaikuttamisen mahdollisuus unohtuu. Jos taas väite on tuotu esiin ”positiivisella” tavalla, esimerkiksi selkein tekstein, menen kiireessäkin kohti ja minun on mahdollista saada uusi oivallus ennalta tutussa tilassa. Edelleen, kuten Niskala luvussa 2.3 määrittelee, on kaupunkitaiteen tarkoitus tuoda tavalla tai toisella hyvää myös muille. Kiinnostavaa on, että usein kuljemme kaupungilla niin laput silmillä, ettemme edes huomaa pieniä, ilahduttavia tekoja.

Mielestäni kaupunkitaiteen ydin ei ole positiivisuus, vaan operoiminen ”hyvällä” on yksi kaupunkitaiteen keinoista nostaa esiin mahdollisuuksia sekä toisaalta myös epäkohtia ja mahdollisuuksia muutokseen. Ajattelen, että kaupunkitaide voisi tuoda hyvinvointia

ihmisten arkeen samaan tapaan kuin työkaluja teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön. Asioiden näkeminen eri perspektiiveistä, totutun kääntäminen ympäri, yllätyksien kohtaaminen, yhteisen tilan ja yhteisöllisyyden kokemukset linkittyvät kaikki kaupunkitaiteen reaktioyhtälössä reaktiotuotteiden hymynaaman alle ehdotuksessani kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi vuonna 2011 Suomessa.

Kuvio 9. Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi. Piirros: Meiju Lampinen.

Ehdotukseni kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi sisältää lähtöaineiden puolella yhden väitteen, statementin tai julistuksen liittyen aikaan, paikkaan, ihmisiin tai ilmiöihin. Tämä väite sitoutuu jollakin olennaisella tavalla paikkaan, johon se toteutetaan. Keinot (kyltit, performanssi, installaatio...), jolla se operoi voivat olla moninaiset, kuitenkin ne ovat viimeisen päälle mietittyjä juuri tämän teoksen viestin viemiseksi. Lisämausteena, ikään kuin katalyyttina eli reaktion nopeuttajana lisäksi hyppysellisen hyvää asennetta ja avoimuutta, jotta teos on mahdollisimman vastaanotettavassa muodossa.

Reaktiotuotteina syntyy kokijalle, joka voi myös olla osallinen teoksen syntyyn (teoshan voi olla myös vuorovaikutteinen), jokin oivallus tai ainakin mahdollisuus oivallukseen. Kemiassa puhutaan myös reaktion tasapainosta. Kun tasapainotila saavutetaan, tapahtuu reaktio yhtä aikaisesti molempiin suuntiin. Kysymys kuuluukin, voiko kaupunkitaiteen reaktioyhtälö toimia myös toiseen suuntaan tai eteenpäin?

Millainen olisi kaupunkitaiteen ketjureaktio? Tuottaako ilahduttava ja oivalluksia tuottava ympäristö hyvinvointia sen käyttäjille?

7 Henkilökohtaisia jatkotutkimussuunnitelmia

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli kokeilla, mitä syntyy, kun kahta innostukseni kohdetta törmäyttää. Halusin myös jättää neljävuotisen opiskeluaikani kirjalliseksi jälkituotteeksi jotain, mistä voisi olla hyötyä tuleville opiskelijoille sekä mistä itse olisin vuosi sitten ilahtunut. Asetin leikkimielisesti tavoitteekseni löytää kaupunkitaiteen reaktioyhtälön, tai ainakin ehdotuksen siitä, mitä se voisi olla. Nyt maaliskuun viimeisinä päivinä, hie-
man alle kolme kuukautta tavoitteeni asettamisesta, huomaan, että tutkimusmatkalla ei voi koskaan olla liikaa aikaa.

Tutkimukseni osoittautui minulle itselleni retkeksi kaupunkitaiteen mahdollisiin juuriin ja nykyhetkeen, mutta erityisesti retkeksi omaan ajatteluun, tapaan kirjata asioita ylös. Koin, että oma kiinnostukseni kaupunkitaiteeseen teki haastavaksi penkoa kaupunkitai-
teen määritelmää objektiivisesti. Kuten alussa totesin, käsite on uusi ja määritetty teki-
jöönsä kautta. Väistämättä koko työ on kulkenut Meiju-suotimen kautta. Tietenkin
siivilöintien ja muiden tarkoitus olikin suodattaa historiaa oman ajatteluni kautta.

Ajattelen, että tähän taltioimani siivu kaupunkitaidetta vuonna 2011 on pintaraapaisu. Pieni suuntaviitta, joka osoittaa kohti leveähköä tietä, missä kaupunkitaiteen ollaan havaittu säännöllisesti kulkevan. Toisaalta olisin halunnut syventyä joka ikiseen kappaleeseen syvemmin, toisaalta ajattelen tässä tapauksessa olevan tärkeää pyrkiä herät-
tämään lukijan omia ajatuksia liittyen kaupunkitaiteeseen.

Kuinka tärkeää on esimerkiksi yhteisen ympäristön kaunistaminen? Millä tavalla arjessa oleva taide voisi vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin? Onko teatteri-ilmaisun ohjaajan tehtävä tuottaa hyvinvointia? Onko kaupunkitaide nykyhetken vaikuttamisen kanava? Kaupunkitaide on syntynyt tässä ajassa. Onko kaupunkitaiteelle tarvetta enää 50 vuoden päästä?

Voisin hyvin kuvitella jatkavani tutkimusta kaupunkitaiteen parissa. Olisi kiinnostavaa keskittyä esimerkiksi pelkästään siihen, mitä tapahtuu taiteilijan konsultoidessa päättä-
jiä luovan kaupungin rakentamishankkeissa. Syntyykö yhteistyöstä enemmän vastus-
tusta vai uusia ideoita?

Toisaalta innostun myös kaupunkitaiteen työkalupakin kokoamisesta. Minkälaisia lainalaisuuksia sen tekemiseen liittyy? Joskus Esittävän taiteen koulutusohjelmassa todettiin, ettei ohjaamiseen ole olemassa mitään kikkapussia eikä tietoa voi kaataa päähän saavilla. Ajattelen, että kaikkeen on olemassa alustava kikkapussi, joka sisältää vuosien saatossa hyväksi havaittuja keinoja. Joka päivä ei tarvitse keksiä pyörää uudelleen, näin säästyy aikaa ikiliikkujan keksimiselle!

Tutkimus myös kiteyttää hyvin opintoni Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Koen, että aloittaessani opintoni koulutusohjelma kärsi enemmän määrittelemättömyyden ongelmasta kuin lopettaessani siellä. En osannut itsekään selittää, mitä tuleva työnkuvani voisi pitää sisällään. Samalta tuntuu kaupunkitaiteen puolesta. Aloittaessani tutkimusta, en osannut tai uskaltanut vastata, mitä kaupunkitaide mielestäni on.

Tutkimukseni myötä mielipiteeni on selkeytynyt. Kirjoittaessani tätä kappaletta juna-matkalla Turusta Helsinkiin vastapäätäni istui nuori lääketieteen opiskelija. Hänen ensimmäinen mielikuvansa kaupunkitaiteesta oli ”jokin teatteriryhmä kadun varressa”. Hän oli hyvin kiinnostunut tietämään lisää. Yllätyin itsekin, kun huomasin luennoivani suvereenisti iltakymmeneltä tuntemattomalle junamatkustajalle kaupunkitaiteesta. Mikä parasta, hän ymmärsi ja innostui asiasta, niin sissitekijyydestä kuin taiteilijoiden statementoivista teoksista!

Nyt 20-vuotias teatteri-ilmaisun ohjaajia kouluttava linja uskaltaa mielestäni jo hieman paremmin määritellä, mitä se on tai ei ole. Samaan tapaan olen itse rohkaistunut opintojeni myötä. Olen kiinnostunut tieteen ja taiteen risteyskohdista, ja suuntaan sitä kohti. Mistä kaikesta voisikaan rakentaa reaktioyhtälöitä? Siinä on vielä paljon pähkinöitä purtavaksi.

Kun minulta nyt kysytään, mikä on teatteri-ilmaisun ohjaaja, määrittelen sen vahvasti omien innostuksieni kautta. Olen teatteri-ilmaisun ohjaaja, joka ammentaa töihinsä inspiraatioita intohimoistaan käyttäen välineinä kaikkea neljän vuoden aikana oppimaansa. Ohjauslakana, devisingprosessin vaiheet, improvisaatio, aristoteelinen draamankaari, ryhmänohjaaminen ja soveltavan teatterin muodot toimivat minulle teatteri-ilmaisun ohjaajana samaan tapaan kuin voidaan ajatella kaupunkitaiteessa olevan eri mediuksia, keinoja tuoda esiin teoksen kannalta olennainen.

Kaupunkitaide on vahvistunut tämän tutkimuksen ja työni Turku³⁶⁵:ssa myötä yhdeksi intohimoistani tieteen ohella. Sen lisäksi, että innostun julkiseen tilaan toteutettavista teoksista, pohdin, kuinka kaupunkitaiteen ominaisuuksia, erityisesti selkeitä konsepteja ja vuorovaikutteisuutta voisi siirtää perinteiseen esitystilaan. Vuorovaikutteisia esityksiä on tietenkin tehty jo maailman sivu, mutta millaisia tarinoita voitaisiin tuottaa siivöimällä käsikirjoitus kaupunkitaidesuotimen läpi?

Lähteet

Ahola, Rafael 2010. Esittävä kaupunkitaide. Teatterihistorian proseminaari. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Rafael Aholan hallussa.

Haavisto, Anja; Nikkola, Lauri & Viljamaa, Jorma 1995. Lukion kemia 2. Helsinki: Kirjayhtymä.

Carlson, Marvin 2006. Esitys ja performanssi – kriittinen johdatus. Helsinki: Like.

Creative Cities verkkosivut 2011. [Verkkodokumentti]. United Kingdom: British Council. Saatavuus <<http://creativecities.britishcouncil.org/about-creative-cities>> (luettu 18.4.2011).

Guerilla Lighting verkkosivut 2011. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://guerrillalighting.net/gallery/kouvolasep2010/>> (luettu 2.4.2011).

Hallas, Ursula 2010. Teatteripedagogiikkaa punk-hengessä. Opinnäytetyö. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Haluan nähdä muutakin -kampanjan Facebook-ryhmä 2011. [Verkkodokumentti]. Helsinki: Elissa Eriksson. Saatavuus <<http://www.facebook.com/pages/Haluan-nahda-muutakin/107836212623429?ref=ts>,> (luettu 25.1.2011).

Haluan nähdä muutakin -kampanjan internetsivut. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://haluannahdamuutakin.wordpress.com/>> (luettu 10.1.2011).

Hautamäki, Irmeli 2003. Avantgarden alkuperä – Modernin estetiikka Baudelairesta Warholiin. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkinen, Hannu 2002. Draaman maailmat oppimisalueina: draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kaye, Nick 2000. Site-specific art – performance, place and documentation. London, Routledge.

Kempainen, Paula & Kotilainen Riina-Maija 2009. Kuka jätti tuolin? Kaupunkilaisten kokemuksia kaupunkitaiteen perustelijana. Opinnäytetyö. Turku: Humak – Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Kirby, Michael 1995. Happening: An introduction. Mariellen R. Sandford (ed.): Happenings and other acts. London: Routledge.

- Lintervo, Annika 2011. Yhteisötaiteen nettisivut. [Verkkodokumentti]. Helsinki: Annika Lintervo & Santtu Lintervo. Saatavuus <<http://www.yhteisotaide.net/sivut/taide/>> (luettu 8.3.2011).
- Mäkelä, Asko (toim.) 1990. Mitä on käsitetaide? Taidehalli 89-90. Helsinki: Taidehalli.
- Naukkarinen, Ossi 2003. Ympäristön taide. Helsinki: TaiKin julkaisusarja B73.
- Niskala, Meiju 2010. 2011 Kalenteri arjen löytöretkeilijälle. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- Opetushallituksen verkko-oppimateriaali 2010. Julkisen tilan asteet. [Verkkodokumentti]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavuus <<http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/munkkiniemi/mnpro10.html>> (luettu 25.3.2011).
- Perec, Georges 1974. Tiloja/Avaruuksia, suomennanut Ville Keynäs 2002. Helsinki: Loken kirjastot.
- Pyhtilä, Marko 2005. Kansainväliset situationistit - Speaktaakkelin kritiikki. Helsinki: Like.
- Sederholm, Helena 2000. Tämähkö Taidetta? Helsinki: WSOY.
- Sivistyssanakirjan verkkosivut 2011. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <http://sivistyssanakirja.com/happening#cite_note-0> (luettu 18.4.2011).
- Smith, Keri 2007. Guerilla Art Kit. New York: Princeton Architectural Press.
- Tamminen, Jari 2011. Ostettua vapautta. [Verkkodokumentti]. Helsinki: Voima-lehti. Saatavuus <<http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2011/numero-1/ostettua-vapautta>> (luettu 25.1.2011).
- Turku³⁶⁵-teoksen internetsivut 2011.[Verkkodokumentti]. Helsinki: Kaupunki365 ry. Saatavuus <<http://arjenloytoretkelijat.fi/turku365/>> (luettu 2.3.2011).
- Vallius, Antti 2006. Käsitetaide. [Verkkodokumentti]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavuus <<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/aikajana/nykytaide/kasitetaide>> (luettu 17.1.2011).
- Virnes, Antti 2007. Kohti arjen vallankumousta - lyhyt johdatus situationistiseen ajatteluun. [Verkkodokumentti]. Tampere: Paatos-yhdistys. Saatavuus <<http://www.uta.fi/jarjestot/aatos/paatos/arkisto/107/paatos10708.html>> (luettu 17.1.2011).
- Yli-Luoma, Pertti V.J. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Sipoo: International Multimedia & Distance Learning.
- Ympäristötaiteen säätiö 2011. Ympäristötaiteen säätiö. [Verkkodokumentti]. Helsinki: Ympäristötaiteen säätiö. Saatavuus <<http://www.yts.fi/>> (luettu 20.2.2011).

Haastattelut:

Hallas, Ursula & Tuhkunen, Maaria. Teatteri-ilmaisun ohjaajat (AMK). MOOOT – hanke. Haastattelu 16.11.2010. Nauhoitteena tekijän hallussa.

Niskala, Meiju. Taiteellinen johtaja, teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). Turku³⁶⁵- teos. Haastattelu 25.11.2010. Nauhoitteena tekijän hallussa.

Tutkimusaineisto:

Aulakyselyn vastaukset 1-7. Metropolia Ammattikorkeakoulun Arabianrannan yksikön nimettömät kävijät 15.11. - 17.11.2010. Vastaukset tekijän hallussa.

MOOOT – hankkeen Facebook –ryhmä. [Verkkodokumentti]. Saatavuus <<http://www.facebook.com/home.php#!/pages/MOOOT-kaupunkitaidetta-kaikille/119077918106273>> (luettu 2.4.2011).

Niskala, Meiju 2009. Luentomateriaalit kurssilta ”Kokemuksellinen kaupunki”. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Meiju Lampisen hallussa.

Niskala, Meiju 2011. Taiteellinen johtaja. Turku³⁶⁵-teos. Keskustelu 28.3.2011.

Post it –kyselyvastaukset 1-52. Metropolia Ammattikorkeakoulun esittävän taiteen opiskelijat 3.12.2010. Vastaukset tekijän hallussa.

Sähköpostikyselyn vastaukset 1-4. Kokemuksellinen kaupunki –kurssin osallistujat. Sähköpostikysely 1.3.2011. Vastaukset tekijän hallussa.

Turku³⁶⁵-teoksen työsuunnitelma 2010. Työryhmän hallussa.

Turku2011 ohjelmahankkeen internetsivut. [Verkkodokumentti]. Turku: Turku2011-säätiö. Saatavuus <<http://www.turku2011.fi/ohjelmahanke/24/info>> (luettu 2.4.2011).

Mikä MOOOT?

MOOOT on poikkitaiteellinen hanke, joka on suunnattu kaikille, joita kiinnostaa havainnoida ja kokea yhteistä kaupunkitilaa taiteen keinoin. MOOOT osallistaa ihmisiä tutkimaan yhdessä kaupunkiympäristön ja ihmisen suhdetta.

Helsingiläisen Teatteri Venuksen vuonna 2010 käynnistämä MOOOT-kaupunkitaidehanke luo myös toimintamallia uudenlaiselle terveyttä ja hyvinvointia edistävälle teatterin yleisötyölle.

MOOOT tulee sanoista Mullakin On Oikeus Olla Täällä, mutta sen sisälle kätkeytyy muutakin. Ruotsin- ja norjankielessä mot tarkoittaa KOHTI, PÄIN ja VASTAAN. Englannissa moot merkitsee muun muassa KESKUSTELUA. Hollanninkielessä mot on YÖPERHONEN – joka on myös MOOOTin tunnus.

TAUSTA-AJATUKSET – KAUPUNKI OLEMME ME

MOOOT-toiminnan tavoite on haastaa ihmisiä yhdessä etsimään uusia tapoja käsitellä, havainnoida ja kokea yhteistä tilaa. Kaupunkitaide mahdollistaa yhteiskunnallisten ilmiöiden pohdiskelun kaupunkitilassa tapahtuvien tekojen kautta, ruohonjuuritasolla.

Parhaimmillaan julkisessa tilassa tapahtuva taiteellinen toiminta avaa mahdollisuuksia nähdä ihmisen luoma todellisuus toisin, ja samalla käsitys yksilön vaikutusmahdollisuuksista suhteessa omaan ympäristöönsä vahvistuu. Kun kaupunkitilaan asetutaan tekemään pieniä tekoja sisältä käsin, se ei näyttäydy pelkästään jonkun kasvottoman, ulkopuolisen tahon sanelemana ympäristönä.

MOOOT-hankkeen taustalla on havainto julkisen tilan näyttäytymisestä välillä ulkopuolisuuden ja jopa turvattomuuden tunteita herättävänä paikkana. Kaupunkitilaan voi myös liittyä paljon oletuksia siitä, millainen siellä pitäisi olla, jotta tulisi hyväksytyksi tasavertaisena kaupunkilaisena. Yhteisessä tilassa toimimista säätelevät sosiaaliset normit ja kirjoittamattomat säännöt, jotka saattavat rajoittaa kokemusta kaupunkitilas

ta kaikille kuuluvana, turvallisenä paikkana. Kaupunkitilasta voi myös olla vaikea löytää epäkaupallista tilaa, jossa on lupa vain oleskella kuluttamatta rahaa.

Toiminnan taustalla vaikuttaa myös käsitys taiteen ja itseilmaisun merkityksestä itse-tuntemusta lisäävänä ja voimaannuttavana toimintana, joka edistää hyvinvointia ja erityisesti mielenterveyttä. Taidelähtöisten työtapojen kautta osallistujat saavat kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta.

MOOOT-hankkeen vaikutukset ulottuvat laajemmalle kuin vain työpajojen osallistujiin. Taiteellinen toiminta viedään sinne, missä sitä ei yleensä tavata – ihmisten keskelle kaupunkitilaan. Parhaimmillaan syntyy uudenlaisia kohtaamisia ja elämyksiä, jotka saavat kaupunkilaiset katsomaan ympäristöään uusin silmin ja tuottavat yhteisöllisiä kokemuksia siitä, miten jokaisen on mahdollista vaikuttaa yhteisen fyysisen ja sosiaalisen tilan turvallisuuteen ja viihtyisyyteen.

Työpajoissa pohditaan muun muassa sitä, millä edellytyksillä kaupunkitila voisi olla läpikulkutilan ja markkinapaikan sijasta kaikkien yhteinen olohuone. Toinen keskeinen teema on erilaisuuden kohtaaminen ja tätä kautta suvaitsevaisuus niin heterogeenisten osallistujaryhmien sisällä kuin ryhmien suhteessa kaupunkitilassa kohtaamiinsa ihmisiin ja ilmiöihin.

KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

MOOOT-työpajoissa kaupunkiympäristöä tutkitaan turvallisissa puitteissa toiminnallisten ja kokemuksellisten työtapojen avulla. Näkökulma on poikkitaiteellinen, ja välineistö ja ilmaisukeinot ulottuvat teatterista ja esitystaiteesta kuva- ja installaatiotaiteeseen.

Toiminnassa korostuu tilan antaminen yksilö- ja ryhmäprosesseille, mutta työpaja voi myös tulostua esityksinä kaupunki- tai teatteritilassa, dokumenttimateriaalin esittelynä tai työskentelyprosessin jakamisena verkossa.

Työpajojen ohjaajina toimivat teatteripedagogit Ursula Hallas ja Maaria Tuhkunen.

Työpajat koostuvat kolmen viikon ajalle sijoittuvista 12 työskentelypäivästä. Yhden työpajan ryhmäkoko on enintään 12 osallistujaa. Helsingissä työpajat toteutetaan Universum-teatterilla (os. Perämiehenkatu 13) ja julkisissa kaupunkitiloissa.

Työpajat pyritään pitämään matalan kynnyksen toimintana niin, että osallistuminen on maksutonta tai osallistujilta peritään korkeintaan nimellinen osallistumis- tai materiaa- limaksu. Osallistujilta ei myöskään vaadita aiempaa kokemusta kaupunkitaiteesta tai taiteen tekemisestä, vaan kuka tahansa voi tulla mukaan.

Kaikille avoimien työpajojen lisäksi MOOOT-toimintaa voidaan järjestää kohdennetusti yhteistyössä erilaisten kulttuuri-, kasvatus tai sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa (esim. yhdistykset, kuntien ja kaupunkien kulttuuri-, sosiaalitoimet tai työvoimaviran- omaiset, erilaiset kulttuuritapahtumat ja festivaalit, teatterit ja muut taidelaitokset ja - ryhmät, oppilaitokset, hoitolaitokset tai toimintaterapiayksiköt).

Ytimessä on aina se, miten ihminen kohtaa kaupunkiympäristön ja toiset ihmiset siellä, ja tämän tutkiminen toiminnallisesti taiteen keinoin. Näkökulma voi vaihdella paitsi maantieteellisesti myös osallistujien lähtökohdista käsin.

Hankkeen ensimmäinen kaupunkitaidetyöpaja toteutettiin huhtikuussa 2010. Pilottityö- pajan lisäksi kuluvana vuonna MOOOT on vierailut Kajaanissa, ja toinen työpaja Hel- singissä järjestetään lokakuussa 2010. Vuoden 2011 aikana Helsingissä on tarkoitus järjestää neljä MOOOT-työpajaa.

Lisäksi MOOOT vierailee mielellään festivaalien tai muiden yhteistyökumppaneiden kut- sumana muualla Suomessa.

Lisätiedot: moot.kaupunki@gmail.com

Teatteri Venuksen kotisivut: http://www.universum.fi/venus/index_html

Lähde: MOOOT – hankkeen Facebook –ryhmä.

Turku³⁶⁵

Turku³⁶⁵ on julkiseen tilaan sijoittuva kaupunkitaidekokonaisuus, jonka reilut 130 teosta pilkahtelevat läpi vuoden kaupungin arjessa. Keväällä taide pursuaa kauppajonoista busseihin, kesällä kaduilta puistoihin ja talvella jokirannasta julkisiin vessoihin. Pääosassa on arjen löytöretkeily.

Taideklinikan, Ulkoilmaosaston sekä Leikkikaverien kuukausittain toteutettavat teokset ovat kokijoilleen ilmaisia. Lisäksi vuoden 2011 kattava kalenteri-tehtäväkirja on saatavissa kirjakaupoista sekä netistä.

Eläkeläisten neulegraffiti-isku lähiöön, lakaisukonebaletti Kauppatorilla tai kuoron tuutulaulukierros yöjunassa – tervetuloa Taideklinikalle! Taideklinikalle voi ilmoittautua kuka tahansa yksityinen henkilö tai ryhmä. Taideklinikalla taiteilija Meiju Niskala ideoi osallistujalle kaupunkitaideteoksen osallistujan omista lähtökohdista käsin.

Taiteilijoista koottu iskuryhmä ratkomassa julkisen tilan ongelmia. Ulkoilmaosaston teokset koostuvat julkiseen tilaan toteutetuista esityksistä, happeningeistä sekä julkista tilaa kommentoivista ja taideleikkiin kannustavista väliaikaisista teoksista. Joka kuukausi järjestetään myös inspiroitumisilta, jossa kuullaan lyhyitä puheenvuoroja kiinnostavilta ajattelijoilta ja tekijöiltä.

Törmää iskelmälaulaajaan taksissa, osallistu animaatioon jokirannassa!

Leikkikaverit ovat tunnettuja taiteilijoita ja artisteja, jotka tuovat kaupunkitaidelleikkiin mukaan oman erikoisosaamisensa. Stand up -koomikon keikka pitkänmatkan bussissa, koreografin steppiteos junassa ja runoilijan tekstejä julkisen vessan käsipyyhepaperissa. Yllättäviä kohtaamisia!

Ota kaupunki haltuun! Vuoden 2011 kalenteri-tehtäväkirja innostaa käyttäjänsä ottamaan kaupungin haltuun tarinoiden ja uusien näkökulmien kautta.

Turku³⁶⁵ –hankkeen taiteellinen johtaja on Meiju Niskala. Toteutuksesta vastaa Kaupunki 365 ry. Julkista tilaa ja kaupunkitaidetta rakastavan yhdistyksen jäsenet haluavat nähdä kaupungin arjen luovuuteen kannustavana tilana.

Lähde: Turku2011 ohjelmahankkeen internetsivut.

HAASTATTELURUNKO

MÄÄRITTELY:

1. Kuinka löysit/löysitte kaupunkitaiteen?
2. Miten määrittelet tekemäsi kaupunkitaiteen?
(MAARIALLE JA URSULALLE: itsellenne/yhdessä tehdessä?)

MOOOT/TURKU365

1. Mikä on MOOOT/Turku365?
2. Mistä MOOOT/TURKU365 syntyi?
3. Mikä on MOOOTin/Turku365:n toivottu vaikutus?

KAUPUNKITAITEEN VISIOINTI:

1. Kahden minuutin unelmavisio kaupunkitaiteesta/MOOOTista/Turku365:sta?
2. Ketä kolmea suomalaista kaupunkitaiteen tekijää minun kannattaisi haastatella lisäksi?
3. Post it-laput. Saatte tiimalasin verran aikaa kirjata ylös sanoja, joita teille tulee mieleen kaupunkitaiteesta.

Lisäksi haastattelija saattoi kysyä tarkentavia kysymyksiä erityisesti osiossa kaksi.